

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

**Vedecký časopis
Ročník XII.
1/2017**

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XII

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

**Vedecký časopis
Ročník XII.
1/2017**

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XII

ALMANACH

Redakcia/Editorial Office

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, Slovak Republic
phone: +421 2 6729 5456, e-mail: eva.vlkova@euba.sk

Hlavný redaktor/Editor-in-chief

Rudolf KUCHARČÍK

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Redakčná rada/Editorial Board

Lubomír ČECH

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Samuel ČELOVSKÝ

University in Novi Sad, Serbia

Lenka FOJTÍKOVÁ

Technical University of Ostrava, Czech Republic

Tomáš GONGOL

Silesian University in Opava, Czech Republic

Jana ILIEVA

University of Tourism and Management in Skopje,
Republic of Macedonia

Karol JANAS

Alexander Dubcek University in Trencin, Slovak Republic

Eva JANČÍKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Larisa KAPUSTINA

Ural State University of Economics, Russia

Kiyoshi KASAHARA

Rikkyo University, Japan

Olyana KINDIBALIK

University of European Studies of Moldova,
Republic of Moldova

Helena KOŠCIELNIAK

Technical University in Częstochowa, Poland

Milan KURUCZ

Ministry of Foreign and European Affairs
of the Slovak Republic, Slovak Republic

Zuzana LEHMANNOVÁ

University of Economics, Prague, Czech Republic

Ludmila LIPKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Ludmila MALÍKOVÁ

Comenius University in Bratislava, Slovak Republic

Stanislav MRÁZ

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

POGÁTSA Zoltán

University of West Hungary, Hungary

Jozef SABOL

The Police Academy of the Czech Republic in Prague,
Czech Republic

František ŠKVRNDA

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

René PAWERA

Comenius University in Bratislava, Slovak Republic

Dalibor VLČEK

Matej Bel University, Slovak Republic

Výkonný redaktor/Managing Editor

Eva VLKOVÁ

Jazyková redakcia/ Language editing

bez korektúry/no language editing

Vydavateľ/Publisher

Vydavateľstvo EKONÓM, Ekonomická univerzita v Bratislave

© Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta medzinárodných vzťahov, 2017

IČO 00 399 957

ISSN 1339-3502

Issues in 2017

MARCH

JUNE

SEPTEMBER

DECEMBER

Obsah

The essence of the voters' order in the modern democratic state <i>Emil V. Alimov</i>	5
The Global Economy Innovation – Industry 4.0 <i>Vítězslav Balhar</i>	11
Výrazné autority v dejinách filozofického a právneho myslenia <i>Jarmila Chovancová</i>	16
Bezprostredný britský a francúzsky ohlas znárodnenia Suezského prieplavu II. časť <i>Karol R. Sorby</i>	24
On the constitutional and legal regulation of the protection of historical and cultural heritage of the Russian Federation <i>Dmitriy Zhukov</i>	41

The essence of the voters' order in the modern democratic state

E. V. Alimov

Junior researcher of the Institute of Legislation and Comparative Law under the Government of the Russian Federation, 34, Bolshaya Cheremushkinskaya st., Moscow, 117218, Russia
e-mail: emil.alimov@gmail.com

Abstract:

The article is devoted to the analysis of the theory and the legal regulation of the voters' order. The voters' order determines the legal nature of the imperative mandate. The article analyzes the traditional understanding of the voters' order. We suppose that the report and the recall as the imperative mandate's gist are the guarantees of the voters' order implementation. On the base of theory and practice, the author concludes that the voters' order is acceptable in the modern democracy. The voters' order has a great potential as an institute of direct democracy and effective way for association the needs and interests of the voters.

Key words: voters, voters' order, cahiers, imperative mandate, free mandate, representative, democracy

JEL Classification: K19

The institute of the voters' order (also known as cahiers in the past) was studied and used in the former socialist countries. However, after the end of the Cold War it was unclear in the jurisprudence about the place and the role of this institute in the modern system of democracy. The absence of significant attention to this topic, not only in Russia but also in foreign countries was due to several reasons. Firstly, in the constitutions of many European countries the imperative mandate is prohibited and therefore the voters' order is prohibited too as an integral component of the imperative mandate (for example, in France, Germany, Italy, Spain). This makes the possible study on the topic practically inapplicable. Secondly, there is the traditional position that the voters' order is an attribute of a socialist state.

In order to give an answer on the applicability of the voters' order in a modern democratic state, it is necessary to understand what the voters' order is and what is the reason for the refusal by the majority of European states of it.

The imperative mandate is a type of the mandate, the essence of which is the close legal connection between the voters and their representatives. Primarily this legal connection appears in the availability and regular use of the voters' order. Report and recall may be provided for the full operation of the voters' order¹.

The voters' order in the traditional sense is a mandatory public directive of voters to the representative². The voters' order serves to respond to the people's legal needs. Voters can solve various problems of economic, social and cultural development of their constituency by using such form of direct democracy.

The imperative mandate of the representative should be expressed not only in the direct will of the voters. The decision that the voters make, should define the direction of the representative's work and determine the goals and tasks that the representative should fulfill.

The voters' order as the essence of the imperative mandate shows that the subject which

¹ We understand the voters' order in the classical sense. This means that it is unmotivated.

² Moshak A.V. *Nakazy izbiratelej i status deputata. Sovetskoe gosudarstvo i pravo.* 1971. № 2. P. 93; Avakyan S.A. *Konstitucionnoe pravo Rossii. Uchebnyj kurs: ucheb. posobie v 2 t.* M. Norma: INFA-M. 2014. P. 476-477.

empowers someone, has the ability to influence this person in the legal way in the future. As voters give mandatory instructions to the representative, he should be responsible for its implementation.

The voters' order is a form of direct democracy which is not an invention of Soviet science, although it has made a significant contribution to its development. The prototype of the Institute of voters' order can be seen in the Middle Ages. In Medieval Spain and particularly in the Kingdom of Leon and Castilla, representation of cities and towns in the Parliament was based on the imperative mandate³. Representative from these towns were given the clear and detailed instructions according to the motives of the session. They were not allowed to depart from these. As a rule, towns required their representative to take oaths neither to vary from their instructions, nor to overstep their mandates and this act was officially sanctioned by a public notary. Since the XVth century, Spanish kings began to indicate in their convocations the extent of the desired mandate and even though this clashed with the wishes of towns since it meant that they could not control their representatives, the Spanish monarchy successfully trumped imperative mandate and, in this form, made representatives more malleable to its own designs⁴.

The periods of the Great French Revolution in 1789-1799 and of the Paris Commune in 1871, where we can observe the active use of the voters' orders, are particularly important.

In March and April 1789, representatives from the three Estates - the clergy, the aristocracy and the common people (which included bourgeoisie, peasants and urban poor) - pooled lists of grievances, complaints and proposed reforms which are known as the cahiers de doléances⁵. Apparent in the cahiers is the opinion that the country's political and legal system was corrupt and needed amendment⁶.

In the times of the Estates General in France representatives were the mandataries of their voters. Voters gave their representatives the mandatory order and announced that the representatives are their mandataries and attorneys (*porteurs de notre procuration*), executors of their will⁷.

However, after the overthrow of the monarchy, the imperative mandate has been subjected to serious criticism, which subsequently led to its replacement by the concept of the free mandate. In this regard, the French scientist M. Pröll pointed out that the representative can't be the bearer of the will of any constituency, he is the bearer of the will of the whole nation, subject only to their conscience, and therefore can't be bound by the voters' order⁸. Austrian jurist F. Koya pointed out that the principle of the free mandate is the basis of modern representative democracy, and the position on the possible connectivity of representative and voters is unacceptable and unconstitutional⁹. Modern European authors in general share this position¹⁰.

It is obvious that the political reason has a key role in the decision to refuse the use of the imperative mandate and, in turn, of the voters' order.

Currently at a high scientific expert level, the connection between the imperative

³ Holden, Alice M. The imperative mandate in the Spanish Cortes of the Middle Ages. *American Political Science Review*. Volume 24. Issue 4. November 1930. P. 886-912.

⁴ Ibidem.

⁵ Vancea, Samuel: The Cahiers de Doleances of 1789. *Clio History Journal*. 2008. URL.: <http://cliojournal.wikispaces.com/The+Cahiers+de+Doleances+of+1789> (accessed 11 January 2017).

⁶ Ibidem.

⁷ Ustinov V.M. *Uchenie o narodnom predstavitel'stve*. M. 1912. T. 1. P. 201-202.

⁸ Prelo M. *Konstitucionnoe pravo Francii*. Gosyurizdat, 1957. P. 436.

⁹ Koya Fridrich. *Das Verfassungsrecht der österreichischen Bundesländer*. Springer - Verlag. Wien - New-York. 1967. P. 79-81.

¹⁰ Ferejohn, J., J. Rakove and J. Riley. 2001. *Constitutional Culture and Democratic Rule*. Cambridge University Press. P. 205; Marc Van der Hulst. *The parliamentary mandate. A global comparative study*. Inter-Parliamentary Union. Geneva. 2000. P. 11.

mandate and political parties activities is recognized (so-called "party imperative mandate"). Thus, in the report of the European Commission for Democracy through Law "On imperative mandate and similar practices" in 2009 there was indicated that in a certain degree the imperative mandate should be related to the early termination of a representative's powers as a result of recent changes in his party affiliation¹¹.

However, the imperative mandate is a model of the legal relation between the elected person and its voters. The representative's relationship with the political party or with the faction is just an additional supplement which has no direct regard to an imperative mandate¹². The only common quality that has brought scientists and experts to the conclusion that these phenomena are relative and even synonymous, is limiting the freedom of the representative. In the voters' order such a restriction is a manifestation of the will of the voters that stems from the very essence of democracy as the direct implementation of the people's sovereign power. According to the legislation the voters are only subject of constitutional legal relations able to implement a set of rights assigned to the general subject - people.

In the case of so-called "party imperative mandate" we have an artificial imposition of the will to a parliamentarian by the political party or faction to which this parliamentarian is related. There is no legal relationship with the voters in this case and no one is interested in their will. Basically this phenomenon is beyond the representation of the people and, in our opinion, in a modern democratic state should not exist. The relationship of the political party or faction and the representative is not included into the imperative mandate construction because these things have different nature¹³.

The voters' order is a defining characteristic of the imperative mandate¹⁴. Without it's impossible to talk about the imperative mandate, we can only use the terms "semi-free mandate" or "semi-imperative mandate". The traditional understanding of the voters' order as a part of the imperative mandate is justified, but in our opinion, without the voters' order there may not be an imperative mandate.

Free mandate is not the only possible model of the regulation of the relationship between voters and their representatives. In our view, free mandate does not contain a legal relationship between the voters and their representatives, because after the election, the representatives have absolutely no responsibility in the legal sense before the voters (and the legal relationship implies the existence of reciprocal rights and obligations between subjects)¹⁵. This is confirmed by the position of the Austrian lawyer, Professor H. Kelsen, who criticized the concept of "free mandate", describing it as an example of *contradictio in adjecto*, as the definition of the word "free" is in contradiction to the definition of the word "mandate", which translates from Latin as an instruction, an order¹⁶. German philosopher and sociologist M. Weber carried out a fundamental difference between the representations on the basis of imperative and free mandate, pointing out that in the first case, the representative is the voters' employee, and in the second case he is not a servant, he is the voters' master¹⁷.

¹¹ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Report on the imperative mandate and similar practices. Adopted by the Council for Democratic Elections at its 28th meeting (Venice, 14 March 2009) and by the Venice Commission at its 79th Plenary Session (Venice, 12-13 June 2009). URL.: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)027-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)027-e) (accessed 10 November 2016).

¹² Alimov E.V. Imperativnyj mandat i konstitucionnoe gosudarstvo: dialektika vzaimosvyazi. Zhurnal zarubezhnogo zakonodatel'stva i sravnitel'nogo pravovedeniya. 2016. № 3. P. 42.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Kabyshev V.T. Pryamoe narodovlastie v Sovetskom gosudarstve. Saratov. 1974. P. 82-83; Nudnenko L.A. Teoriya demokratii. M. Yurist. 2001. P. 82-83.

¹⁵ Alimov E.V. Nekotorye problemy konstitucionno-pravovogo regulirovaniya mandata deputata. Konstitucionnoe i municipal'noe pravo. 2015. № 4. P. 52-53.

¹⁶ Kelsen H. Allgemeine Staatslehre. Berlin: Julius Springer. 1925. P. 312-317, 344.

¹⁷ Weber M. Wirtschaft und Gesellschaft. Paderborn: Voltmedia. O.J. 1925. P. 293.

The problematic issue in the practice of using the voters' order in the socialist countries is the lack of ideological freedom and political pluralism which made the influence of political parties on the activities of representatives possible. They had to bring their solutions to the current ideology, which limited their freedom and possible actions to implement the voters' interests.

These reasons didn't help to attract the supporters of that institute of direct democracy among the democratic countries. As a result, the traditional practice of the voters' order use only in the socialist countries actually made the use of this institute of direct democracy in the European democracies impossible. But this is not reasonable. Currently, the generally recognized principles and norms of international law and particularly the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Rome, 4.XI.1950) act in all the European countries.

The voters' order should be useful for the entire population. They should not be personified. Thus, the entire population is interested in landscaping, infrastructure development, etc. The voters' orders may express both inquiries of the separate groups of voters, and the general questions, but in any case they must be held for the benefit of the population as a whole and not be personified.

The constituency population perceives the negative effects of unresolved problems and unfulfilled voters' orders either directly or indirectly because the hallmark of any voters' order is its social importance, and therefore the benefit for the population as a whole. Otherwise, such a voters' order should not be adopted by the representative body with the appropriate motivation and (or) should be challenged in the court by the authorized persons. In this connection, the position of Professor S.A. Avakyan should be accepted: "voters' orders should not oppose the interests of the separated group of voters to the interests of the rest of voters, especially the interests of the voters of the county to the interests of the entire territory of the representative body of power"¹⁸. The voters' order that violates the rights, freedoms and legitimate interests of man and citizen, should not be accepted.

In order to overcome the conflicts, the representative body should be able to use a consultative and advisory mechanisms, including the holding of extended public meetings, conferences, etc., to attract supporters and opponents of a voters' order, inviting relevant experts, dispatching the voters' orders to an independent examination to find out the consequences of its implementation, etc.

Voters meetings should be attended by representatives of public authorities, businesses, experts, who will be able to present the clarifications on the voters' order at the meeting.

But today we should not be guided only by the clichés of the past. We should assess this institute of direct democracy objectively through the research. The voter's influence on the representative's activity should not be regarded as unconstitutional action. The imperative mandate voters receive additional opportunities to participate in the municipal or state management. At the same time, the representative has not denied the right to defend his point of view, to convince voters to take the certain decisions. He also may not fulfill the voters' order. However, in this case, he will have to explain his actions to the voters. If voters do not agree with it, based on the principle of sovereignty of the people, they can recall his mandate, if such a procedure is provided. That decision of the voters should not be regarded as a punishment. It is the political right of voters in the municipal or state management. In addition, voters' mandate may not be supported by the recall. In this case, the representative will incur the political responsibility only. In any event, the decision of the voters expressed in the voters' order is a public expression of socially significant position, the execution of which is mandatory for the representative.

¹⁸ Avakyan S.A. *Konstitucionnoe pravo Rossii. Uchebnyj kurs: ucheb. posobie v 2 t.* M. Norma: INFA-M. 2014. P. 478.

Current understanding of the imperative mandate is mainly associated with the socialist countries practice which isn't correct. The imperative mandate and its individual elements are successfully functioning in the democratic states. But instead of a political party which controls the activity of the representative in the socialist countries, in the democratic countries control is performed by the voters themselves, by self-organization of citizens. For example, the recall of a representative is used in 18 US states, Switzerland, German Bundesrat, Venezuela, Uganda, etc.

The practice of the implementation of the voters' orders in a modern democratic state in the best way fits its legal nature. The voters' order can function in a democratic state subject to the constitutional principles and the voters active position, the development of citizens' self-organization. Currently the voters' order applies in post-socialist states: in the Russian Federation, Azerbaijan, Ukraine, Turkmenistan, Kyrgyz Republic.

The voters' order is applied in 29 subjects of the Russian Federation¹⁹ and in many municipalities. The main feature of the voters' order in Russia today is a focus on local matters. It is landscaping, road repairs, street lighting, material and technical support to schools, hospitals, cultural centers, etc. Such matters are primarily the responsibility of the municipalities. The voters' order at the level of the subjects of the Russian Federation could and should in the future address more serious issues of public life like the construction and repair of infrastructure facilities of social purpose (for example, schools, hospitals), solution of social problems of the population (for example, unemployment, homeless children), etc.

Speaking of such an argument of the voters' order opponents as an undue influence on the will of the representative, it is important to note the following. There is no absolute independence in the representative's decision-making process even within the free mandate. He depends on the political party, whose member he is. If he does not follow her position, he likely will not be included in list in order to vote in the next election. In the imperative mandate voters' influence on his activities is caused by the principle of people's sovereignty. This means that voters as a subject which delegated authority to the representative may give the official requirements for the solution of urgent problems in their territory for the benefit of the entire population. They have a right to know the results of his activities and whether the representative fulfils the campaign promises. The impact of the political party on the representative is nevertheless due of political interests.

Further research of the voters' order would fill a gap in the understanding of this institute of direct democracy. The use and improvement of this institute will make an effective mechanism for pooling the needs and interests of voters, will promote the civic engagement.

References:

1. Avakyan S.A. *Konstitucionnoe pravo Rossii. Uchebnyj kurs: ucheb. posobie v 2 t.* M. Norma: INFA-M. 2014.
2. Alimov E.V. Imperativnyj mandat i konstitucionnoe gosudarstvo: dialektika vzaimosvyazi. *Zhurnal zarubezhnogo zakonodatel'stva i sravnitel'nogo pravovedeniya.* 2016. № 3.
3. Alimov E.V. Nekotorye problemy konstitucionno-pravovogo regulirovaniya mandata deputata. *Konstitucionnoe i municipal'noe pravo.* 2015. № 4.
4. Ferejohn, J., J. Rakove and J. Riley. 2001. *Constitutional Culture and Democratic Rule.* Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁹ Leningrad Region, Republic of Adygeya, Republic of Altai, Republic of Buryatia, Republic of Mordovia, Republic of Sakha (Yakutia), Republic of Tuva, Kamchatka Territory, Krasnodar Territory, Primorye Territory, Arkhangelsk Region, Astrakhan Region, Belgorod Region, Vladimir Region, Voronezh Region, Ivanovo Region, Kaluga Region, Kursk Region, Nizhny Novgorod Region, Novgorod Region, Novosibirsk Region, Orel Region, Penza Region, Pskov Region, Samara Region, Smolensk Region, Tyumen Region, Jewish Autonomous Region, Khanty-Mansi Autonomous Area - Yugra (as for 2016).

5. Holden, Alice M. The imperative mandate in the Spanish Cortes of the Middle Ages. *American Political Science Review*. Volume 24. Issue 4. November 1930.
6. Kabyshev V.T. Pryamoe narodovlastie v Sovetskom gosudarstve. Saratov. 1974.
7. Kelsen H. *Allgemeine Staatslehre*. Berlin: Julius Springer. 1925.
8. Kojan Friedrich. *Das Verfassungsrecht der österreichischen Bundesländer*. Springer - Verlag. Wien - New - York. 1967.
9. Kotok V.F. Nakazy izbiratelej v socialisticheskom gosudarstve (imperativnyj mandat). M. 1967.
10. Marc Van der Hulst. *The parliamentary mandate. A global comparative study*. Inter-Parliamentary Union. Geneva. 2000.
11. Moshak A.V. Nakazy izbiratelej i status deputata. *Sovetskoe gosudarstvo i pravo*. 1971. № 2.
12. Nudnenko L.A. *Teoriya demokratii*. M. Yurist. 2001.
13. Prelo M. *Konstitucionnoe pravo Francii*. Gosyurizdat. 1957.
14. Ustinov V.M. *Uchenie o narodnom predstavitel'stve*. M. 1912. T. 1.
15. Vancea, Samuel: *The Cahiers de Doleances of 1789*. *Clio History Journal*. 2008.
16. Weber M. *Wirtschaft und Gesellschaft*. Paderborn: Voltmedia. O.J. 1925.

Contact:

Emil V. Alimov

junior researcher of the Institute of Legislation and Comparative Law
under the Government of the Russian Federation

34, Bolshaya Cheremushkinskaya st., Moscow

117218, Russia

e-mail: emil.alimov@gmail.com

The Global Economy Innovation – Industry 4.0

Vítězslav Balhar

University of Economics in Bratislava, Faculty of Commerce, Department of Marketing,
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava 5, Slovakia, e-mail: balhar@euba.sk

Abstract:

Europe needs to rediscover its growth potential and stops running its economy in crises mode. These nascent innovation will be based on knowledge that still to be developed by European scientists and engineers. Europe has what it takes to be an innovation leader the global world. The article presents the concrete projections in preparation the scenario innovation in the biggest German economy and also the needed application the scientific progress in European Union and also in Slovakia and Czech Republic. The study involved also the actually negative and positive factors in the preset global world.

Key words: Restoring productivity through innovation, the digital economy, the sciences in European economy, Industry 4.0, 3 D PRINT

JEL Classification: M 10

1 Introduction

The study presents the important factors for the new qualitative industry development and rediscover in European Union its growth potential and stops running its economy in crises mode. Two scientific methods are presented in the paper: the descriptive research analyses and scientific deduction. The first is been used for describing the new ideas for the Europeans strategies in creating the new qualitative level in entrepreneurial culture in this new digital economic revolution. The scientific deduction is been used to receive the new ideas for realization the needed creational and business activities in realization the epoch-making project – The Industry 4.0 and 3 D PRINT.

2 Literature Review

The world Bank presents the European Union as world-beazing in the Gross Domestic Product yearly 18 billion USD, the USA 17 billion USD, China only 9 billion USD. Germany, the biggest European economy is in the European Union the hegemony, in modern economy productivity, in digitalization, in science organization, in modern energy productivity, but not in the global military position. In the connection J.C. Juncker, the chief of the European Commission, presented 8.3.2013 the proposal to create in European Union the Common Army.

In the present the Germany has a historically mission “to save Europe”: to save Euro Zone unity and financial stability; stop running its economy in crises mode and to rediscover its growth potential through innovation and digital technology.

The global economy Centre spreads from Europe and the Euro-Atlantic Area to the Asia-Pacific sphere with the domination of the USA, China and Japan markets.

2.1 Important present global factors

EUROPEAN UNION

In the last years the European union presented the economical growth under the possibility in lower level with many problems – global migration and global terrorism.

- In the year 2016 Great Britain follows with BREXIT.
- Preparation the new Zone of Free Trade and Investment among the European Union and USA in the year 2015 – 2017
- The European Central Bank realized program to buy Eurozone Sovereign debt began 16.3.2015. This plan, known as Quantitative Easing (QE), is supposed to boost the ECB's fight against deflations and stimulate European Economies by triggering a decline in the euro exchange rate. Exist also another opinion that the QE can undermines ECB's crises fighting ability. The ECB presents the projection this purchases 800 mld. Euro (60 mld. Euro every month).¹
- Europe current economic crises has only accelerated this trend.
- Its economic landscape is not dynamic enough especially compared with USA and Asia.
- The currency euro is weaken in 2015.
- The GDP presents practically the stagnation.
- The unemployment rate is relatively very high (cca 13 %).²
- Positive activity: European Stocks set record after 15 years.

THE UNITED STATES

- The US dollar has strengthened 29 % against the euro and 18 % versus the Japanese yen. It is causing some trouble for American exporters, whose products are now more expensive in global market. This strengthening the currency: 1 USD is in the beginning 2015 = 1 euro.²
- Positive growth GNP in 2014 3,2 %.²
- The unemployment rate is relative stability 2014 cca 5 %.²
- Very positive factors in US economy are very low price of natural gas and oil prices crash up to cca 50 % in the second half of the year 2014 and continuet in 2015.

THE MARCH OF JIHADISM ON THE WHOLE WORLD

- The new and very negative factor for present 21st century is the global very brutal aggression especially the war for the Islamic State in territory Syria and Iraq and others jihadist's agressiones in all continents against the unbelieveres.

The UNO prognoses for the global economy GDP 2016 3,8 %.

Not optimistic prognoses for the European union in future political and economical cooperations with the Russian Federation

2.2 The german domination in the global progress – Industry 4.0

The global significant progress in 21. century in economy is the digital revolution in effective industry production – the Industry 4.0. The merit in this scientific globally progress is based on effective connection between scientific progress in industry internet, data collection, processing and protection. Specially important are the connections with intelligent nets for the whole economy in this industrial internet production.

The new Germany specialization in global economy is to be the world sovereign in Industry 4.0.

¹ The Wall Street Journal, 13. 10. 2016, p. 18.

² The Wall Street Journal, 10. 11. 2016, p. 1.

Germany is preparing for this grandiose project Industry 4.0. First of all the state preparing the money for investment. Germany is presented in the year 2014 56 mld. euro as 3 % of GNP for sciences and innovations. In these connection also a part will be itemized for the project Industry 4.0.

The German industry is presented another amount for the next 5 years 30 mld. euro yearly until the year 2020.

The German activities concerning the Industry 4.0 are presented as innovations not only for Germany – but also as new innovations for the whole European Union and in the future also for the global world (in the future will be presented in this connection the legislative and organization conditions).³

2.3 3 D PRINT changes very important the future of industrial production

The 3 D PRINT is the important in the future machinery of whole industrial production – including the very complicated production is based by gradual adding the sustable material for creation the commercial new production – with the important saving the material.

This new system of industrial production presented the new level of industrial effectivity and presented the new epoche in the industrial history. This production system 3 D PRINT can be improving systematically.

In the present the 3 D PRINT is using the fundamental systems:

- Using the melting material by gradual adding for the new product.
- Creation the new product by using the laser beam.
- The system in modern machine produce new products by implementation the stereo lithographies and heating.

The 3 D PRINT has the positive aspects in effectivity on global markets. In production can be used more or less material: plastic, wax, concrete, gold, titan, chocolade and many other materials.

Very important negative factor for broad spectrum using the new technology 3 D PRINT are till now the very expensive equipment and machines. The present modern engineering is gradually solving these problems – the internet offers many modern new equipment for 3 D PRINTING.

In the qualitative development the 3 D PRINT systems have the priority the first developed states – USA, Germany, Gross Britain and also China.

The main scientific progress in the 3 D PRINT projection have mainly the global first universities and scientific institutions. As for instance the monopoly GE in USA is already using the 3 D PRINT for production the airplanes – the titan components and saved the twenty components in comparison with the past production.

The progress for the future the 3 D PRINT systems is very optimistic: after five years – in the year 2020 the new scientific technologies will produce for global market the whole 20 % consumer goods.

Results and Discussion

It is supposed to be Germany the best country for realizing the global historical projection – the Industry 4.0.

The basic supposing are as following:

Germany finished 1.1.2016 the 10 years Reform and modernization the economy especially in labor market. The state presented in 2016 32 million active people in economy

³ F.A.Z., 18. 12. 2016 Industrie 4.0, p. 4.

with unemployment rate 3,6 %.⁴ GND in the year 2015 was plus 2,7 %; prognoses for 2016 was plus 3,7 %.⁵ Inflow of foreign capital investment to Germany in 2016 was 34,1 mld. euro.⁶

The whole thematic in complex Industry 4.0 is very complicated and finally also very expensive. In the printing prognoses the minimum price for the unit Industry 4.0 is presented 35 mil. euro.⁷

The whole advantage for the Industry 4.0 is based in the real projection in finishing automatically products without the workmen.

After buying and full installation the systems Industry 4.0 are needed only the digital experts for direction and perfect sustainable production system and especially maintenance services!?

Very important is also in this process preparing the projection Industry 4.0 to study in advance the optimal and ideal effective variants for the perfect working and producing new original production in that new technology.

In this connection it is also very important the globally question – how to solve the unemployment in the global economy. This cardinal problem – the full employment the population in the 21st century and also with the condition Industry 4.0. This very important questions are not solved and are open for the present population in 21st century.

The realization the projects Industry 4.0 and 3 D PRINT will extend in the near future also in the Slovak and the Czech Republics. In this connection are very important our preparations especially not only in government and industrial level but also very important in universities and faculties levels.

For the Slovak and Czech universities is the recommendation for extending the new scientific in digital economy, the digital mathematic, the automation in the industrial automatization for realization the projects Industry 4.0.

For the universities is also recommendation to extend the cooperation with the Chambers of Commerce both republics. This institutions will organized the cooperation in the concrete thematic Industry 4.0.

All these activities an mutual cooperation between governments – universities and productive sphere, especially in automobile industry will be very profitable for professional cooperation in realization the project Industry 4.0.

In connection with presented realization strategy Industry 4.0 in Germany, European Union and also in the whole global world – it is very important to present needed information for the second also epoch-making scientific industrial innovations revolution – the 3 D Print.

This globally important second scientific revolution is based on new science in three dimensions printing the needed materials in specific machinery to produce perfect industrial products for global markets.

Conclusion

European Union needs to rediscover its growth potential and stop running its economy in crises mode. In the history Europe had and still has one of the best public research system in the world – surprised only by the United States – especially in modernization the digital services, microelectronics, biotechnology, renewable energy technology.

European Union has what it takes to be an innovation world leader – especially in the new technologies: INDUSTRY 4.0 and 3 D PRINT innovations in the digital revolution in the 21 century.

⁴ F.A.Z., 23. 11. 2016 Industrie 4.0, p. 18.

⁵ F.A.Z., 23. 11. 2016 Industrie 4.0, p.17.

⁶ F.A.Z., 18. 12. 2016 Industrie 4.0, p. 4.

We need to take more initiative and text innovative ideas faster. Europe needs to rediscover its entrepreneurial culture. This is the true for science, governments, universities and companies.

The investment initiative – focusing on structural reforms, legislative and regulatory simplification, loans and guarantees in important sectors of the innovation and the new high quality the European economy in the 21. century.

References:

1. BALHAR, V. (2014). The 21st century – the Qualitative Changes in the Global Integrated Economy. The 5th International Conference on Trade ECONOM, University of Economics. Bratislava.
2. FERGUSON, N. (2006). *Civilizace – Západ a zbytek světa*. Praha: ARGO.
3. FERGUSON, N. (2008). *Vzestup peněz – Finanční dějiny světa*. Praha: ARGO.
4. ZAKARIA, F. (2010). *Postamerický svět*. Praha: Academia.
5. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 2016, 2017
6. The Wall Street Journal, 2016, 2017

Contact:

Ing. Vítězslav Balhar, PhD.

Department of Marketing

Faculty of Commerce

University of Economics in Bratislava

Dolnozemska cesta 1

852 35 Bratislava 5, Slovakia

e-mail: balhar@euba.sk

Výrazné autority v dejinách filozofického a právneho myslenia

Jarmila Chovancová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Šafárikovo námestie 6,
P. O. Box 313, 810 00 Bratislava, e-mail: jarmila.chovancova@flaw.uniba.sk

Abstrakt:

Cieľom príspevku je analýza riešenia problémov morálneho myslenia v rámci filozofického a právneho prístupu prostredníctvom niektorých autorít v rámci tohto kontextu. Pozornosť je venovaná významným autoritám v dejinách právneho myslenia. Ide o renomované autority, ktoré majú čo povedať aj v súčasnosti, v čase našej morálnej krízy. Medzi uvedené autority v rámci historického pohľadu patria: Sokrates, Cicero, Grotius, Voltaire, Kant a v 20. storočí určite Dworkin a Fuller.

Kľúčové slová:

morálka, právo, spravodlivosť, sloboda, vôľa, tradícia, rovnosť

JEL klasifikácia: K 19, Z 19

Abstract:

Article entitled important authority in the history of the law deals with the need for moral authority, as participating sponsor in the protection of the law. Especially today – in time of economic crisis, respectively, in crisis of morality. Through important personalities in the history of humanity, as Socrates, M. T. Cicero, H. Grotius, F. M. Voltaire or Kant, causing with their life work a revolution in legal thinking the author points to the need of existence and activity of moral authority. Especially in the field of law. However, not all authorities can be considered as morally. In the 20th century are very important to talking about so important theists such as R. Dworkin, L. L. Fuller.

Key words: morality, law, justice, freedom, tradition, equality, truth

JEL Classification: K 19, Z 19

Žijeme v dobe, keď je takmer každá oblasť nášho života poznačená krízou. Hľadáme príčiny kde sa len dá, avšak málokto si uvedomí, že skutočnou príčinou situácie, v ktorej sa naša spoločnosť nachádza je kríza našej morálky. Kríza spočívajúca v úpadku mravných hodnôt, absencii autorít, strate tradícií, prehlbujúcom sa relativizme, znižovaní nárokov na verejnú i súkromnú morálku.

Je nanajvýš aktuálne začať hovoriť o morálnych autoritách. Predovšetkým v oblasti práva, kde sa tento úpadok odzrkadľuje takmer vo všetkých stránkach, či už v zákonodarných kompetenciách, súdnom aparáte, alebo samotnom prístupe k dodržiavaniu právnych noriem. Prevláda tendencia nazerať na dobré a správne, len ako na vec súkromnej záľuby a individuálnej mienky. V priebehu vývoja spoločnosti sa morálka podstatne privatizovala – stala sa predmetom vôle jednotlivca, jeho preferencií, emócií a osobného prospechu. práve tento „pohyb od morálnej autority k morálnej autonómii mal za následok relativizáciu morálky a jej poníženie na stupeň „osobnej preferencie“.¹ Je načase začať uvažovať o liečbe, ktorá si vyžaduje práve existenciu morálnej autority, ktorá by svojimi mimoriadnymi osobnými vlastnosťami a charizmou dokázala zvrátiť alebo aspoň zmierniť krízovú situáciu v spoločnosti,

¹ Zošity humanistov, číslo 71, júl 2008. Bratislava: Vydáva Rastislav Škoda, s. 18.

v oblasti práva predovšetkým. Je dôležité nájsť a disponovať práve takou morálnou autoritou, ktorá sa teší vážnosti a uznaniu do takej miery, že sa jej v danej spoločnosti neformálne priznáva viac alebo menej rozsiahla kompetencia určovať alebo iným spôsobom modifikovať právne normy.

História nás učí. Na to, aby sa človek vedel v istých okamihoch správne rozhodnúť potrebuje poznať svoju históriu. Potrebuje sa poučiť z chýb a omylov svojich predkov, potrebuje sa zamyslieť nad múdrosťou myšlienok uznávaných, inšpirovať sa názormi skúsených, vytvoriť si svoj vlastný názor a následne sa rozhodnúť. To platí aj pre rozhodovanie sa v oblasti práva, či už je človek na strane zákonodarnej, súdnej, alebo tej, ktorej postavenie, činnosť a vzťahy sú právnymi normami upravované.

Autority, ako Sokrates, Cicero, Voltaire, Grotius či Kant nie sú vybrané náhodne. Majú spoločné jedno – všetci mali dar spôsobiť akúsi revolúciu v právnom myslení. Ide o výnimočných ľudí, ktorých spôsob nazerania na právo bol niečím novým a priekopníckym. Nielenže boli schopní obohatiť celosvetové kultúrne dedičstvo, ale pričínili sa nemalým podielom o to, v akej podobe máme a vnímame právo dnes.

Prínos Sokrata je v jeho neobyčajnom presvedčení o spravodlivosti zákonov a rešpekte k ich záväznosti. Dokázal to svojim podriadením sa rozsudku, ktorý znel na trest smrti. Absolútne nebral do úvahy fakt, že verdikt je nespravodlivý. Odovzdával sa „spravodlivosti“ s obdivuhodnou dôverou v celý právny systém. Principiálne odmietal akékoľvek porušenie práva. Úlohou v tomto prípade nie je kritizovať nespravodlivosť, ktorá sa mu udiala alebo zaujímať benevolentný postoj k nespravodlivým verdiktom súdu, ale poukázať na posolstvo Sokrata, spočívajúce vo viere v správnosť a potrebnosť právneho systému, ako jedného zo základných pilierov a prostriedkov na udržanie poriadku, mieru a spravodlivosti v spoločnosti. Úcta k zákonu, typická pre celé antické právne myslenie.²

Vlastnosti známeho mysliteľa rímskej antiky M. T. Cicera sa podpísali na veľkolepej prezentácii úcty a obdivu k rímskemu právu. Poukazujúc na hrozbu bezprávia vo vtedajšom režime vládnutia a úvahami o spravodlivosti, čestnosti a slušnosti Cicero ako morálna autorita prezieravo využíva na upresnenie podstaty a významu práva.

Huga Grotiusa, skvelého právnika, s brilantným intelektom možno tiež pokladať za výnimočnú osobnosť – jeho myšlienky a názory týkajúce sa medzinárodného práva (*ius gentium*) boli plne akceptované a všeobecne uznávané. Ako zakladateľovi medzinárodného práva mu patrí čestné miesto medzi morálnymi autoritami v dejinách práva.

Obhajca spravodlivosti, slobody a ľudskej cti. Morálna autorita svojej doby, ktorej sa dostalo obdivu, rešpektu a cti ešte za jej života. Ostro vystupujúca proti bezpráviu, fanatizmu, resp. legálnemu zločinu v podobe bezduchého súdnictva, krutého vyšetřovania a mučenia. Cieľavedomo a vytrvalo bojujúca za poľudštenie právneho systému. To je Francois Marie Arouet – Voltaire, morálna autorita z obdobia francúzskeho osvietenstva.

A konečne Immanuel Kant, autorita, ktorá dáva myšlienkam o práve, najmä prístupu k nemu nový rozmer. Prináša hlboké a obširné úvahy, ktoré tak výrazne zasahujú do myslenia iných, že dejiny nasledujúcich storočí sú charakteristické najmä „receptiou, šírením, potieraním, pretváraním a znovuprijatím Kantových ideí“.³ Jeho kategorický imperatív, prihovárajúci sa nášmu vnútornému svetu, svedomiu slovami „*konaj tak, akoby sa maxima tvojho konania mala prostredníctvom tvojej vôle stať všeobecným zákonom*“ nenechá ľahostajnú a chladnú žiadnu myseľ, ktorá príde akýmkoľvek spôsobom do kontaktu s právom. V tomto smere je potrebné spomenúť i R. Dworkina a L. Fullera.

Pohľadom naspäť do histórie je zaujímavé a pomerne obohacujúce pozastaviť sa pri niektorých názoroch významných mysliteľov a zamyslieť sa nad teóriami. Už v Antike zistíme, „že oblasť práva nebola oddelená od oblasti morálky tak jasne, ako je tomu v súčasných

² CHOVANCOVÁ, J.: Liberalizmus vs. komunitarizmus. Bratislava: VO PF UK, 2006, s. 17.

³ CHOVANCOVÁ, J.: Antológia z politickej a právnej filozofie. Bratislava: BVŠP, 2009, s. 125.

diskusiách, v ktorých sa prísne pojmovo rozlišuje medzi právom a morálkou. Výrazmi „mrv“, „zvyk“, „zákon“ sa označuje nielen to, čo je morálne správne, ale i čo právne vymožitelné. Morálnou autoritou bol svojou existenciou už samotný zákon.

Sokrates zaraďujúci sa k špičke svetových filozofov vôbec, sa stal morálnou autoritou ochraňujúcou právo najmä post mortem. Počas svojho života obhajoval tézu, „že konať bezprávie je za všetkých okolností nesprávne“.⁴ Hlboká viera a presvedčenie v toto tvrdenie sa naplnila jeho rozhodnutím, že nevyužije ponúknutú možnosť k úteku z väzenia, keď bol obvinený, že „neuznáva bohov, ktoré uznáva štát, a zavádza iné, nové božstvá a ďalej tým, že kazí mládež“.⁵ Bol presvedčený, že princíp nestrácajú svoju platnosť len preto, že sa stala táto príhoda“.⁶ Na svoju obranu vo svojej obhajobe s oduševnením vyhlásil: „... radšej musím na strane zákona a práva podstúpiť všetky nebezpečenstvá, než sa zo strachu pred väzením, alebo smrťou pridať k vám, keď sa uznášate o veciach nespravodlivých“.⁷ S hrdosťou vyhlasoval, že „nikdy nikomu v ničom nepovolil proti právu“.⁸ „Človek nikdy nesmie jednať nespravodlivo a je nevyhnutné dodržiavať dohody, pokiaľ sú spravodlivé“.⁹ Dohodu chápal za kúsi mlčanlivú zhodu so zákonmi.

Sokratovo uvažovanie je nasledovné: „a) štát (rovnako ako rodičia) umožňuje svojim občanom užívať určité dobrodenia, b) pokiaľ tieto dobrodenia prijímame, zaväzujeme sa k rešpektu k zákonom, ako k protislužbe, c) bolo by morálne nesprávne prijímať len výhody, ktoré poskytuje život v štáte a nepočítať i s možnými nevýhodami, ktoré odtiaľ plynú, alebo môžu plynúť, d) pokiaľ súhlasíme s tým, že sa budeme riadiť zákonmi, zaväzujeme sa rovnako k tomu, že budeme pokladať súdne rozhodnutie za záväzné a definitívne“.¹⁰ „Dobrý občan musí zachovávať aj zlé zákony, aby nepovzbudzoval zlého občana k porušovaniu dobrých zákonov. Tak vlastne stotožňuje zákonné so spravodlivým: spravodlivosť znamená žiť podľa zákonov štátu“.¹¹ Vzdával sa kompetencie posudzovať spravodlivosť súdnych rozhodnutí. Zároveň približuje svoju neochvejnú vieru v spravodlivý verdikt slovami, že sudca nesedí na súde preto, aby robil právo predmetom milosti, ale aby ho rozsudzoval; a je pod prísahou, že nebude prejavovať priazeň podľa svojho osobného zdania, ale že bude súdiť podľa zákonov“.¹²

Obdivuhodným spôsobom poukázal spoluobčanom na svoj morálny záväzok, vnímajúc ako neochvejný rešpekt voči zákonom a právnemu systému štátu. V konečnom dôsledku to boli práve oni, spoluobčania, ktorí následne umožnili blahodarné pôsobenie zákonov tým, že ich rešpektovali, čím im poskytli uznanie a účinnosť. A tak sa v konečnom dôsledku naplnilo Sokratovo poslanstvo, zvyšujúce prirodzenú úctu k právu.

Morálnu autoritu, ktorá nemalým prínosom prispela k ochrane práva a k jeho správne nasmerovaniu bola významná osobnosť – rétor, filozof a právnik Rímskeho štátu **Marcus Tullius Cicero**. Niet pochyb, že tento neobyčajný, mimoriadne nadaný človek je „predstaviteľom a hovorcom jednej z hlavných zložiek civilizácie európskej a dnes i svetovej. Vystupoval i ako úspešný advokát a rečník. K zákonom a rímskej jurisdikcii vôbec prechovával neuveriteľný obdiv a úctu, čo dokazuje slovami vo svojom spise O rečníkovi: „na môj veru knižnice všetkých filozofov prekoná podľa môjho názoru jediná knižka obsahujúca zákony

⁴ GRAESER, A.: Řecká filozofie klasického období. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 137.

⁵ TOMAN, J. – TOMANOVÁS, M.: Sokrates. Praha: Československý spisovatel, 1975, s. 321.

⁶ GRAESER, A.: Řecká filozofie klasického období. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 138.

⁷ PLATÓN: Spisy I., Euthyfrón, Obrana Sokrata, Kritón, Faidón, Kratylos, Theaitétos, Sofisté, Politikos. Preklad František Novotný. Praha: Oikoymenh, 2003, s. 50.

⁸ PLATÓN: Spisy I., Euthyfrón, Obrana Sokrata, Kritón, Faidón, Kratylos, Theaitétos, Sofisté, Politikos. Preklad František Novotný. Praha: Oikoymenh, 2003, s. 51.

⁹ GRAESER, A.: Řecká filozofie klasického období. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 138.

¹⁰ GRAESER, A.: Řecká filozofie klasického období. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 142.

¹¹ BRÖSTL, A.: Dejiny politického a právneho myslenia. Bratislava: Iura Edition, 1999, s. 25.

¹² PLATÓN: Spisy I., Euthyfrón, Obrana Sokrata, Kritón, Faidón, Kratylos, Theaitétos, Sofisté, Politikos. Preklad František Novotný. Praha: Oikoymenh, 2003, s. 54.

dvanástich dosiek¹³, ako váhou svojej autority, tak bohatosťou úžitku, ak máme na mysli pramene a základy zákonov. ... Z nich totiž vidíme, že práve tu máme hľadať mravnú silu.¹⁴ Ctil si a vzdával chválu rímskemu právu zvýrazňovaním, ako je dôležité sa „dokonale naučiť právo občianske, zoznámiť sa so zákonmi, obsiahnuť celú minulosť, spoznať procesný poriadok senátu, štátnu ústavu a práva spojenecké...“¹⁵ Sám neskôr vo svojej knihe O povinnostiach napísal, že „ľudia si vždy žiadali rovné právo. Dokiaľ ho dostávali od spravodlivého a poctivého jednotlivca, boli s ním spokojní. Keď tomu prestalo tak byť, boli vynájdené zákony, aby so všetkými ľuďmi vždy hovorili jednou a tou istou rečou. ... Skrátka, je treba všemožne pestovať a zachovávať spravodlivosť“.¹⁶ Poukazoval tiež na bezprávie, ktorého pôvod videl predovšetkým v existujúcom režime „popierajúceho veškeré predstavy o morálke.“

Pojmy ako spravodlivosť, česťnosť a statočnosť predstavovali základné piliere slušnosti v jeho živote. Jeho princíp slušnosti (*decorum*) „nemôže byť odlúčený od česťnosti, lebo čo sa sluší je česťné, a čo je česťné to sa sluší“. Silne vnímal potrebu morálky ako v súkromnom, tak i vo verejnom živote.

Dôkladnejším a jasnejším výkladom práva prispel, analogicky, aj k jeho ochrane. Vypovedá o tom najmä jeho dielo O povinnostiach, ktoré je štúdiom o práve, spravodlivosti a česťnosti. Cicero vnímal právo ako určité spoločenské puto, bez ktorého nie je v spoločnosti ani poriadku, ani kázne. Svojim postojom teda obhajoval dôsledné dodržiavanie právnych noriem, ktoré spravodlivo modifikovali vzťahy nimi upravené. Právo vnímal ako „podstatný prvok združovania, bez ktorého nemôže žiadna spoločnosť existovať. Je to spoločenské puto – *vinculum societatis* – a len vďaka nemu môže v medziľudských vzťahoch existovať poriadok – *vivendi disciplina*.

Spravodlivosť chápal ako všeobecný základ ľudskosti a spoločenstva života. Cicerovým „prvým príkazom spravodlivosti je, aby človek človeku neškodil, ibaže by bol nespravodlivo napadnutý a aby spoločné statky užíval, ako spoločné a súkromné, ako súkromné. ... základom spravodlivosti bola podľa Cicera vernosť, to je stálosť a opravdivosť v sľuboch a dohodách.“¹⁷ Svoj obdiv a úctu k právu prezentuje tiež myšlienkou: „hlavnou zásadou, ak chceš niekomu preukázať službu je, aby si v jeho prospech nepresadzoval nič, čo by odporovalo slušnosti a právu. ... A nie len právom prirodzeným, to jest právom spoločným všetkých národov, no i zákonmi jednotlivých národov, na ktorých v jednotlivých štátoch spočíva ústavné zriadenie, bolo zhodne stanovené, že *nesmie jeden druhému škodiť pre svoj vlastný prospech*. Svoje úvahy o spravodlivosti, česťnosti a slušnosti Cicero prezieravo využil na upresnenie podstaty a významu práva, čo v konečnom dôsledku opäť v nemalej miere prispelo k jeho ochrane.

Ďalšou zaujímavou osobnosťou bol holandský diplomat a tvorca medzinárodného práva **Hugo Grotius**. Snažil sa vyriešiť praktický problém, ktorý spočíval v nájdení záväzného práva pre všetky zvrchované národy, kde neexistovala všeobecne prijímaná autorita, či už svetská alebo duchovná. Geniálny intelekt tak umožnil Grotiovi formovať nový právny systém. Začal teda utvárať medzinárodné právo, ktoré bolo aplikovateľné na medzinárodné vzťahy prostredníctvom prijateľného prirodzeného práva, založeného na ľudskej skúsenosti a overenej tradícii. Jeho pravidlo *Pacta sunt servanda* (požiadavka dodržiavania daných sľubov, teda

¹³ Ide o najstaršiu rímsku kodifikáciu obyčajových noriem. „Zákon 12 tabúl sa od samého počiatku tešil nebývalej autorite. Považoval sa za prameň všetkého verejného i súkromného práva ... každý inteligentný Riman poznal jeho text spamäti. Cicero sa ho učil ako povinnú školskú básničku. Zachovali sa len jednotlivé vety, rôzne príkazy a zákazy, ako ich s obľubou citovali rímski právnici, historici a rečníci z konca republiky i prvých storočí cisárstva“. KINCL, J. – URFUS, V.: *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990, s. 33.

¹⁴ CICERO, M. T. O Řečníku, preložil Václav Prach. Praha: Hendrich, 1940, s. 34-35.

¹⁵ CICERO, M. T.: O Řečníku. Preložil Václav Prach. Praha: Hendrich, 1940, s. 28.

¹⁶ CICERO, M. T.: O povinnostech. Z lat. originálu preložil Jaroslav Ludvíkovská. Praha: Svoboda, 1970, s. 104.

¹⁷ CICERO, M. T.: O povinnostech. Z lat. originálu preložil Jaroslav Ludvíkovská. Praha: Svoboda, 1970, s. 33-34.

uzavretých zmlúv) sa stalo základom právneho i spoločenského života na národnej i medzinárodnej úrovni!

Grotius nielen ako advokát mieru a humanizácie vojny, analogicky aj ako morálna autorita najmä pre právnickú a filozofickú obec sa pokúsil z „vojny urobiť usporiadanú právnu skutočnosť, a tým ju do určitej miery skrotiť. ... jeho naliehanie nesmeruje k zamedzeniu vojen, ale k ich humanizácii právnymi prostriedkami“.¹⁸

Z Grotiových prínosov pre právnu vedu bolo, že zracionálnil prirodzené právo stotožnením morálneho zákona s imperatívmi rozumu. Takáto laicizácia, teda zosvetštenie, znamenala v spôsobe uvažovania o práve doslova intelektuálnu revolúciu. Právo prestalo byť chápané ako jeden z aspektov spravodlivosti, ale ako nástroj slobodnou vôľou obdareného človeka, ktorý s jeho pomocou organizuje spoločnosť a vzťahy v nej. Grotius naznačil „základy akejsi všeobecne platnej sociálnej etiky, ktoré však mali obrovský význam pre ďalší vývoj práva. Po prvýkrát v histórii nadobúda právo podobu systému všeobecne záväzných pravidiel. Obsah práva teda začína byť logicky usporiadaným systémom noriem.

Dôležitým gestom vo vývoji práva, ktoré ho navigovalo do podoby, v akej ho máme dnes je Grotiovo definovanie práva, ako „kvalitu osoby, ktorá osobu oprávňuje niečo vlastniť, alebo určitým spôsobom jednať, bez toho, že by sa previnila proti morálke. Ide teda o morálnu kvalitu subjektu, odvodenú z povahy človeka a založenú na zákone, kvalitu, ktorá sa prejavuje v jeho moci nad sebou (sloboda), v jeho moci nad iným človekom (otcovská moc, suverénna moc panovníka), v jeho moci nad vecami (vlastníctvo) a v jeho možnosti jednať“. Jeho prioritnou úlohou bolo prispieť k odstráneniu násillia a neporiadku a chrániť osobnú bezpečnosť a vlastníctvo.

Do dejín európskeho právneho myslenia sa ako „nekorunovaný kráľ verejnej mienky“, filozof, historik, osvietenec, humanista a v neposlednom rade i právnik zapísal **Francois Marie Arouet – Voltaire**.

Bol morálnou autoritou svojej doby, bojovníkom za spravodlivosť, slobodu a ľudskúnosť, ktorý ostro vystupoval proti fanatizmu, bezpráviu a pokryteckému vierovyznávaníu. Po celý svoj život hľadal odpovede na otázky morálky: „aké je poslanie človeka na svete a jeho zodpovednosť pred spoločnosťou, akým spôsobom dosiahnuť harmóniu medzi úsilím človeka uskutočniť svoje prirodzené túžby s nevyhnutnosťou dodržiavania všeobecných noriem správania sa“. Preslávil sa i obhajobami a rôznymi záslužnými činmi na obranu a rehabilitáciu nespravodlivo odsúdených, ktorých mená sú napokon uvedené aj na jeho náhrobku. Hlásal potrebu ochrany práva a spravodlivosti.

„Vykonal mnoho aj pre reformu trestného práva, pre prijatie humánnejšieho trestnoprávneho zákonodarstva, odsudzoval trest smrti a mučenie ako metódu vyšetrovania, ... zdôrazňoval, aby zo sféry trestného práva boli odstránené tresty tzv. náboženských priestupkov: bohorúhačstvo, kacírstvo a pod. ... opravdivé súdnicstvo dokazoval Voltaire, musí vychádzať z prezumpcie neviny obžalovaného“. V ňom nachádzame zmysluplný odkaz: „nech žiadny kňaz nemôže odňať žiadnemu občanovi ani najmenšie právo pod zámienkou, že tento občan je hriešnik, pretože kňaz, sám hriešnik, sa má za hriechy modliť a nie ich súdiť. ... nech je len jedna váha, jedna miera a jedno právo, ... nech všetky zákony sú jasné, rovnaké a presné“.¹⁹

Voltaire už len tým, že „dokázal zburcovať verejnú mienku širokých mas občanov“ možno právom považovať za morálnu autoritu, ktorá nemalým prínosom prispela k ochrane práva, resp. k prestavbe justičného a právneho systému Francúzska. K Voltairovej sláve nemálo prispel i jeho rázny postoj k pokroku v myslení, charakteristického odmietaním zastaralých dogiem a predsudkov. Veľkosť jeho osobnosti spočíva v tom, že „sa preslávil ako živý symbol spravodlivosti pre všetkých“, ktorého hlas počúvala celá Európa. Prostredníctvom rozsiahleho

¹⁸ BRÖSTL, A.: Dejiny politického a právneho myslenia. Bratislava: Iura Edition, 1999, s. 112.

¹⁹ VOLTAIRE, F. M.: Filozofický slovník. Preložila Emma Horská. Praha: Jan Laichter, 1925, s. 370-371.

písania o prirodzenom práve, o spravodlivom usporiadaní spoločnosti a v obhajobe rovnosti medzi ľuďmi.

Immanuel Kant sa taktiež javí v hĺbke duše ako skvelý právnik. Hľadajúci, okrem iného, odpovede na otázky v čom tkvie legitimita práva a akým spôsobom je možné právo ochrániť. Dáva myšlienkam o práve nový rozmer. Hovorí, že „právo sa zaoberá vonkajším a vynútiteľným aspektom dokonalých morálnych povinností voči druhým. ... náuka o práve, aj keď s morálkou nevyhnutne súvisí sa odlišuje od náuky o cnosti.²⁰ Morálka ako forma cnosti kladie požiadavky na vôľu a vnútornú motiváciu. Zákon kladie požiadavky na navonok prejavované konanie, nie na motiváciu.²¹ Podľa Kanta právo upravuje správne používanie slobody vo vonkajších vzájomných vzťahoch medzi ľuďmi, a a by nedochádzalo ku kolízii slobôd, obmedzuje sféru slobody každého. „Preto všeobecný právny zákon znie: *konaj navonok tak, aby slobodné používanie tvojej ľubovôle bolo zlučiteľné so slobodou každého podľa všeobecného zákona*“.

Kant rozlišuje medzi „mravným činom, kedy mravný zákon bezprostredne určuje vôľu osoby takýto čin uskutočniť a legálnym činom, kedy sa čin síce uskutočňuje v súlade s mravným zákonom, ale subjekt má k svojmu jednaniu iné pohnútky (strach z trestu, ziskuchtivosť). právo je pre neho teda sférou legálneho zachovania požiadavky kategorického imperatívu²², ktorá sa týka vzájomných vzťahov medzi ľuďmi. ... Právo, ako tvrdí Kant, je poriadok. Definuje ho ako: súhrn podmienok, za ktorých môže byť ľubovôľa jedného zlúčená s ľubovôľou druhého podľa všeobecného zákona slobody. Úlohou práva je pripustiť len takú činnosť jednotlivých osôb, ktorá by bola objektívne zlučiteľná s požiadavkami mravného zákona. ... Oprávnený je teda každý čin, pri ktorom prejav slobodnej ľubovôle každého môže koexistovať so slobodou všetkých ostatných.

Zaujímavé na Kantovej morálke je, že nie je závislá od záujmov jednotlivca ani od jeho šťastia. Dokonca ani „morálna hodnota činu nezávisí od jeho účinkov či dôsledkov. ... Morálne správny čin musí mať morálne správny motív a aby bol čin morálny, musíme ho vykonať preto, že je to tá správna vec, ktorú treba urobiť, alebo z úcty k morálnym hodnotám ako takým“.²³ Kant vysvetľuje ďalej. „Keď teda niečo konám, musím si byť istý, že chcem, aby každý konal to isté, pokiaľ sa dostane do tej istej situácie. Tu nám v prenesenom význame Kant pripomína Ježišove slová: *chovajte sa k ľuďom tak, ako chcete, aby sa ľudia chovali k vám*. Ak chcem teda určitým spôsobom jednať, mám si položiť otázku, čo by zostalo z ľudstva, keby každý konal ako ja.

Kant požaduje: „*konaj tak, aby si ľudstvo tak vo svojej osobe, ako aj v osobe každého druhého, používal vždy zároveň ako účel, a nikdy nie iba ako prostriedok*“.²⁴ Tu teda Kant požaduje v prvom rade úctu k človeku. Vysvetľuje, že „viera spočíva na vôli a sama zo seba vyvodzuje praktické idey o tom, čo má byť. ... Kategorický imperatív je vlastne nepodmienečný príkaz rozumu, adresovaný vôli. Platí absolútne a rovnako pre všetky rozumné bytosti. Jeho

²⁰ „Uzrieť cnosť v jej skutočnej podobe nie je nič iné, než predstaviť mravnosť zbavenú všetkých prímiesí zmyslovosti a všetkých nepravých ozdôb odmeny alebo sebalásky“. KANT, I.: Základy metafyziky mravov. Bratislava: Kalligram, 2004, s. 54.

²¹ THOMSON, G.: Kant. Preložila Ľubica Hábová. Bratislava: Albert Marečín – Vydavateľstvo PT, 2004, s. 93-94.

²² Kategorický imperatív opisuje, ako by konala dokonale racionálna bytosť. Pre nedokonalé racionálne bytosti, ako sme my ľudia, je to „to čo by malo byť“, ktoré nám diktuje ako by sme mali konať. THOMSON, G.: Kant. Preložila Ľubica Hábová. Bratislava: Albert Marečín Vydavateľstvo PT, 2004, s. 84.

²³ THOMSON, G.: Kant. Preložila Ľubica Hábová. Bratislava: Albert Marečín Vydavateľstvo PT, 2004, s. 82-83.

²⁴ CHOVANCOVÁ, J.: Kant filozof a právnik In: Acta univeritas Masarykianae Brunensis, Brno: MU, 2004, s. 160-164.

dôkladná formulácia znie: „konaj tak, akoby sa maxima tvojho konania mala prostredníctvom tvojej vôle stať všeobecným zákonom.“²⁵

Čitateľa prirodzene naviguje týmito myšlienkami k sebareflexii a ku kritickému zhodnoteniu svojho správania. Sila Kantovho posolstva spočíva v preventívnej sebaregulácii, ku ktorej čitateľ zákonite dospeje pri posudzovaní svojho aktuálneho správania a konania. V konečnom dôsledku sa to prejaví v rešpekte a úcte k právnym normám, či už z pohľadu zákonodarcu, alebo subjektu, ktorého postavenie a vzťahy právná norma upravuje.

R. Dworkin²⁶ kritizuje pozitivizmus pre jeho jednostrannosť, ale i preto, že ignoruje dôležitú úlohu iných hodnôt, ktoré nie sú normami. Napríklad sudca musí aplikovať právne princípy, aby dospel k stanovisku, ktoré sa zakladá na práve. Nemôže brať zreteľ na správu verejných záležitostí, a konať ako zákonodarca. Podľa Dworkina pod pojem právo môžeme zahrnúť nielen normy, ale aj princípy. Pozitivizmus nepovažuje princípy za dôležité. Právne normy sa aplikujú spôsobom „všetko alebo nič“ (all or nothing way).

Dworkin si kladie otázky ako má sudca rozhodnúť, ktoré princípy sú obsiahnuté v systéme práva, v rámci ktorého sudca koná.

Dworkin v osobe sudcu „vytvára“ model právnika nadľudsky šikovného, učeného, rozhodného a trpezlivého. Tomuto ideálnemu sudcovi dáva meno Herkules, ktorý vo svojej činnosti akceptuje hlavné, neprotirečivé a regulatívne právne normy. Dworkin zdôrazňuje význam integrity, ktorá zahŕňa slušnosť (fairness) a spravodlivosť (justice) a prísne zachovávanie ustanovených postupov.

Slušnosť sa týka zaobchádzania s jednotlivcom v rámci spoločnosti a spravodlivosť sa používa v zmysle morálneho kódexu spoločnosti. V neposlednom rade zdôrazňuje maximálnu mieru rovnosti medzi občanmi Iba vtedy, ak sa bude právo zakladať na takto chápanej integrite môžeme podľa Dworkina zdôvodniť uplatnenie kolektívneho donútenia prostredníctvom práva.

L. L. Fuller v snahe formulovať minimálne požiadavky „právneho systému“ vytvoril teóriu procedurálneho naturalizmu.²⁷

V diele Morálka práva vysvetľuje aké znaky musí spĺňať spoločenský systém, aby bol schopný vytvoriť právny systém.

Zdôrazňuje niekoľko vlastností zákona:

1. všeobecnosť,
2. verejnosť,
3. prospektívnosť, a nie retroaktívnosť,
4. zrozumiteľnosť,
5. dôslednosť,
6. schopnosť prispôbenia,
7. stabilitu,
8. používanie pri správe spoločnosti.

Toto sú vlastnosti, ktoré tvoria vnútornú morálku práva, vnútorná povaha právneho systému.

Vernosť právu (fidelity to law) je odrazom predstavy, že občan je povinný zachovávať zákon iba vtedy, ak sú dané znaky, ktoré tvoria vnútornú morálku práva.

V historickom kontexte Fullerov prístup významne prispel ku kritike formálnych pozitivistických analýz práva. Jeho teória je skôr post-pozitivistickou analýzou ako prirodzenoprávnou.

²⁵ KANT, I.: Základy metafyziky mravov. Bratislava: Kalligram, 2004, s. 48.

²⁶ CHOVANCOVÁ, J. – VALENT, T.: Filozofia pre právnika. Bratislava: VO PraF UK, 2008, s. 227.

²⁷ CHOVANCOVÁ, J.: Filozofia a politická filozofia 20. storočia. In: Acta Facultatis Iuridicae UC, roč. 19, Bratislava: VUK, 2000, s. 87.

Zoznam použitej literatúry:

1. ANZENBACHER, A.: Úvod do etiky. Academia. Praha: AV ČR, 2001. ISBN 80-200-0917-5
2. BRÖSTL, A.: Dejiny politického a právneho myslenia. Bratislava: Iura Edition, 1999. ISBN 80-88715-39-3
3. CICERO, M. T.: O Řečníku. Preložil Václav Prach. Praha: Hendrich, 1940
4. CICERO, M. T.: O povinnostech. Z latinského originálu preložil Jaroslav Ludvíkovský. Praha: Svoboda, 1970
5. DWORKIN, R.: Když se práva berou vážně. Praha, 2004
6. FULLER, L. L.: Morálka práva. Praha, 2004
7. GAARDER, J.: Sofiin svet. Román o dejinách filozofie. Bratislava: SOFA, 1995. ISBN 80-85752-13-1
8. GRAESER, A.: Řecká filozofie klasického období. Praha: Oikoymenh, 2000. ISBN 80-7298-019-X
9. HUBENÁK, L.: Nekorunovaný kráľ Európy (F. M. Voltaire Život a dielo). Banská Bystrica: PF UMB, 2004. ISBN 80-969078-3-2
10. CHOVANCOVÁ, J.: Antológia z politickej a právnej filozofie. Bratislava: VO BUŠP, 2009
11. CHOVANCOVÁ, J. – VALENT, T.: Filozofia pre právnikov. Bratislava: VO PF UK, 2008
12. CHOVANCOVÁ, J.: Liberalizmus vs. komunitarizmus. Bratislava: VO PF UK, 2006
13. KANT, I.: Základy metafyziky mravov. Bratislava: Kalligram, 2004. ISBN 80-7149-635-9
14. KINCL, J. – URFUS, V.: Římské právo. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-134-5
15. PLATÓN: spisy I., Euthyfrón, Obrana Sokrata, Kritón, Faidón, Kratylos, Theaitétos, Sofistéš, Politikos. Preklad František Novotný. Praha: Oikoymenh, 2003. ISBN 80-7298-062-9
16. SKINNER, Q.: Machiavelli. Z anglického originálu preložila Stanislava Pošustová-Menšíková. Praha: Argo, 1995. ISBN 80-85794-61-6
17. STÖRIG, H. J.: Malé dějiny filozofie. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. ISBN 80-7113-115-6
18. THOMSON, G.: Kant. Preložila Ľubica Hábová. Bratislava: Albert Marenčin – Vydavateľstvo PT, Bratislava, 2004. ISBN 80-88912-57-1
19. TOMAN, J. – TOMANOVÁ, M.: Sokrates. Praha: Československý spisovateľ, 1975
20. VOLTAIRE, F. M.: Filozofický slovník. Preložila Emmal Horká. Praha: Jan Laichter, 1925
21. ZOŠITY HUMANISTOV, číslo 71, júl 2008, vydáva Rastislav Škoda, Bratislava. ISSN 1335-5104

Kontakt:

Doc. PhDr. Jarmila Chovancová, CSc.
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo námestie 6
P. O. Box 313
810 00 Bratislava
e-mail: jarmila.chovancova@flaw.uniba.sk

Bezprostredný britský a francúzsky ohlas znárodnenia Suezského prieplavu*

II. časť

Karol R. Sorby

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: karol.sorby@euba.sk

Abstrakt

Po znárodnení Suezského prieplavu Británia a Francúzsko nervóznym spôsobom. Tlač začala vydávať bojové pokriky a politici hrozili inváziou do Egypta. Egyptskí predstavitelia si uvedomovali, že Británia a Francúzsko hľadajú spôsoby na politické ospravedlnenie na útok a zvrhnutie ich režimu. Na Západe pochybovali o tom, že Egypťania majú dostatočné technické a organizačné schopnosti na zvládnutie prevádzky v prieplave. Ani Británia, ani Francúzsko však neboli schopné zaútočiť na Egypt okamžite a ovládnuť prieplav a americký prezident Dwight Eisenhower, počas kampane za opätovné zvolenie tvrdil, že USA sa nepripoja ani nepodporia žiadnu vojenskú akciu bez schválenia kongresu. Vyzýval na diplomatické riešenie a vyslal Johna Fostera Dullesa, ministra zahraničných vecí do Londýna, aby upokojil situáciu. Americká administratíva dala jasne najavo, že dáva prednosť mierovému urovneniu suezského sporu. Základom amerického postoja bolo, že vojna by znamenala katastrofu pre záujmy Západu v Ázii a v Afrike.

Kľúčové slová: emotívne reakcie na znárodnenie v Británii a Francúzsku; neschopnosť okamžite zvrátiť situáciu; hľadanie podpory u spojencov; americké odmietanie vojenského riešenia

JEL klasifikácia: F51, Y80

Abstract

After the nationalization of the Suez Canal, Britain and France reacted in a nervous way. The press began to pounding the drums for war and the politicians threatened to invade Egypt. To the Egyptian officials were aware that Britain and France were searching for a political justification to attack and overthrow their regime. Westerners doubted that the Egyptians had the technical expertise or discipline to manage the Suez Canal. However, neither Britain nor France was capable of invading Egypt immediately to seize the canal, and US President Dwight Eisenhower, campaigning for re-election, insisted that the USA would not join in or support military action without congressional approval. He called for a diplomatic response and dispatched his Secretary of State John Foster Dulles to London to calm down the situation. The US administration made clear its preference for a peaceful settlement of the Suez dispute. The essence of the US position was that war would spell disaster for Western interests in Asia and Africa.

Key words: emotional reactions in Britain and France; incapability to reverse the situation immediately; search for allied support; US refusal of military solution.

JEL Classification: F51, Y80

Úvod

V Egypte a v celom arabskom svete Džamāl °Abdannāšir nikdy nebol taký populárny

ako v dňoch po znárodnení priepľavu. Do Káhiry sa vrátil v sobotu 28. júla vo vlaku ovenčenom kvetmi. Nadšené davy lemovali trať a vlak musel často zastaviť. V Káhire tisíce obyvateľov pripravili prezidentovi skvelé privítanie. Prezident sa prihovril k davom a povedal: „Vzruch v Paríži a Londýne nemá žiadne opodstatnenie okrem imperialistických dôvodov, zvyku vysávať krv národov a brať im ich práva. Na grobianstvo ministra zahraničných vecí Francúzska voči egyptskému veľvyslancovi nebudem odpovedať. Nechám na bojujúcich Alžírčanov, aby dali Francúzom lekciu v správaní“.¹

Egypt od začiatku vynakladal krajné úsilie, aby dokázal svetu, že sloboda plavby v priepľave a jej efektívnosť sa znárodnením nezmenili a že tento akt bol suverénnym právom Egypta a úplne v súlade s medzinárodným právom. Vládny denník *al-Džumhūrīja* 29. júla napísal, že je nutné rozlišovať medzi znárodnením, ktoré je interným právom egyptskej vlády a porušením medzinárodných zmlúv.² Nová Správa Suezského priepľavu 1. augusta oznámila, že za prvých päť dní po znárodnení preplávalo priepľavom 237 lodí oproti 213 lodiam, ktoré preplávali priepľavom posledných päť dní júla 1955. Bola to dobrá odpoveď na predpovede *The Times* z 28. júla, že „medzinárodná vodná cesta tohto druhu nemôže byť prevádzkovaná národom s takými nízkymi technickými a riadiacimi zručnosťami ako majú Egyptania“.³

Ohlas v Londýne

Vodca *labouristickej* opozície Hugh Gaitskell na druhý deň po správe o znárodnení povedal v parlamente, že odsudzuje tento svojvoľný a neopodstatnený krok egyptskej vlády. Presadzoval názor, že egyptský prezident prevzatím priepľavu bez predošlej konzultácie a umiestnením ozbrojenej stráže na majetok Spoločnosti, nepochybne vykonal nepriateľský čin, preto má Británia isté právo na odvetu uvalením hospodárskych sankcií.⁴ Premiér s vďakou prijal tento názor a bol rád, že návrh prišiel od opozície. Pri podrobnejšom skúmaní to však nebola veľmi účinná forma odvety. Egyptské šterlingové aktíva v hodnote asi 120 miliónov libier boli okamžite zablokované, ale najbližšia splátka mala byť až v decembri. Vláda tiež zmrazila egyptské obchodné a súkromné kontá v Británii, ale to bol veľmi vážny krok, ktorý mohol nenapraviteľne poškodiť dôveru štátov v Britániu ako svetového bankára. Hodnota libry klesla na najnižšiu úroveň od jesene 1955.⁵ Rovnako ako Egypt postihol aj Britániu, ktorej export do Egypta tak vo forme výrobkov ako aj strojov bol prerušený. To opatrenie určite pocítila egyptská buržoázia, ale nie egyptské hospodárstvo ako celok a ani masa *fallāhov*, na ktorej spočívala moc Džamāla Abdannāšira. Tieto opatrenia prijaté spolu so zodpovedajúcimi krokmi v Paríži mohli zmraziť tretinu egyptských rezerv voľnej meny. Mohli spôsobiť isté presuny v obchodovaní, ale nie oddeliť Egypt od svetových trhov. Počas uplynulých 18 mesiacov sa jeho devízové rezervy znížili o 25 %, ale ešte stále mal najmenej 86 miliónov libier šterlingov zásob v zlate a USD, ktorých sa nebolo možné dotknúť ani s americkou pomocou. Na základe dát z roku 1954 ako hrubého základu pre výpočet, Egypt mohol vydržať dva roky aj bez pomoci od východného bloku.⁶

Egyptanom pomohlo, že Spoločnosť hoci odmietla egyptský krok, nariadila svojim zamestnancom v Egypte, aby si ďalej plnili povinnosti kým sa situácia nevyjasní. Technicky a právne bolo znárodnenie bezchybné. Británia 28. júla zablokovala všetky egyptské šterlingové

* Štúdia bola vypracovaná v rámci grantového projektu VEGA 2/0107/15.

¹ NEFF, Donald. *Warriors at Suez. Eisenhower Takes America into the Middle East*. New York: The Linden Press/ Simon and Schuster, 1981, s. 283.

² Denník *al-Džumhūrīja*, 29. júla 1956. Cit. In: LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*. New York: McGraw-Hill, 1969, s. 362.

³ LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*. New York: McGraw-Hill, 1969, s. 363.

⁴ Parliamentary Debates. House of Commons, 27 July 1956.

⁵ THOMAS, Hugh. *The Suez Affair*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1986, s. 40.

⁶ JOHNSON, Paul. *The Suez War*. London: MacGibbon and Kee, 1957, s. 49.

aktíva. Bolo to jednostranné porušenie Anglo-egyptskej menovej zmluvy z roku 1955. Egypt sa kvôli tomu neobrátil na Medzinárodný súd v Haagu. Egyptské aktíva pochádzali z čias druhej svetovej vojny, bol to vlastne britský dlh za poskytnuté tovary a služby a jeho výška činila na konci vojny 400 miliónov libier šterlingov. V roku 1947 bol dlh zablokovaný kvôli ochrane britskej libry. V roku 1949 Egypt stratil 30% hodnoty pri devalvácii libry. Podľa menovej zmluvy z roku 1955 mal Egypt dostávať každoročne v januári na bežný účet 20 miliónov libier z blokovaneho dlhu. Asi 110 miliónov libier zostávalo 28. júla na blokovanom dlhu a 20 miliónov na voľnom účte. Egyptský minister hospodárstva Dr. °Abdalmun°im al-Qajsūnī povedal, že britské hospodárske opatrenia postihujú Britániu viacej ako Egypt, keďže peniaze sa používajú na nákupy v Británii, preto Egypt neprijme odvetné opatrenia.⁷

Pre Britániu bolo dôležité zjednotiť svetovú verejnú mienku v názore, že egyptský krok bol nezákonný, a preto sa musí buď podriaadiť vôli západných mocností, alebo očakávať ozbrojený zásah. Už od prvých dní sa začalo hovoriť o spoločných britsko-francúzskych akciách proti Egyptu a o vojenských opatreniach prijímaných vo veľkom zhone.⁸ Svetová verejná mienka však bola rozdelená. Socialistický tábor a slobodné ázijské krajiny uznali zákonnosť egyptského kroku. Názor Európy bol veľmi kritický, zvlášť voči spôsobu, ktorým Džamāl °Abdannāšir postupoval, ale predpokladal diplomatické riešenie.

USA boli zaujaté prezidentskou volebnou kampaňou. Na prvej Eisenhowerovej tlačovej konferencii po znárodnení prieplovu britskí a francúzski novinári museli počúvať vyše hodiny odpovede na otázky týkajúce sa kampane, kým nenápadne prešiel na otázku Suez. Je možné, že po troch skľučujúcich dňoch pokusov mobilizácie svetovej verejnej mienky na svoju stranu na podporu ozbrojenej intervencie, sa britský premiér sir Anthony Eden v zúfalstve mohol vzdať celého plánu. Jedna vec ho povzbudila, aby pokračoval: zdanlivo jednotný názor na domácej politickej scéne. Prvé reakcie tlače na znárodnenie prieplovu odhalili dovedy neznámu hĺbku nepriateľstva Britov voči Egyptu. Dokonca aj zvyčajne opatrné noviny *The Times*, ktoré súhlasili s evakuáciou zo Suez v roku 1954, dôrazne žiadali tvrdý postup Británie. Počas prvých dní sa ukazovalo, že túto náladu má aj veľká časť *Labouristickej strany* a osobitne jej vodca Hugh Gaitskell.⁹

Odo dňa znárodnenia Egypt uplatňoval maximálnu zdržanlivosť, aby neposkytol príčinu pre vojenskú akciu. Znárodnenie bolo vnímané ako znak oslabenia európskej nadvlády v Ázii a na Blízkom východe, ktoré trvalo viacej ako sto rokov. Táto myšlienka napadla aj Anthonymu Edenovi, keď počul o znárodnení. Pre neho však prvou reakciou nebol nikdy Suezský prieplov, ale nutnosť odstrániť Džamāla °Abdannāšira. Preto tajne dúfal, že do kampane proti tomuto Egyptanovi vtiahne USA, ale minister zahraničných vecí USA, John Foster Dulles nikdy nedovolil, aby plány na sprisahanie proti egyptskému prezidentovi dozreli. To, že premiér odmietol „právnické vykrúcačky“ a „finančné argumenty“ ukazuje, že mu bola jasná pevná právna a finančná báza Egypta, proti ktorej mu mohol poslúžiť iba politický prístup.¹⁰

Prestížny *The Financial Times* dva dni po znárodnení uverejnil analýzu, kde ukázal, že Egypt je bez ťažkostí schopný splniť svoj sľub o kompenzácii akcionárov Spoločnosti Suezského prieplovu. Celková hodnota účastín Spoločnosti bola 65 miliónov libier šterlingov, čo bola len polovica zablokovaných egyptských aktív v Británii. Čo sa týka priehrady, celkové výnosy prieplovu v roku 1955 boli 32,5 milióna libier, prevádzkové náklady činili 15 miliónov, ďalšie výdavky a úroky činili 3 milióny a ďalšie 3 milióny išli do rezervy. Zostávalo 11,5 milióna libier (vyše 32 miliónov USD) ročne na priehradu, t. j. za 15 rokov odhadnutých na výstavbu vyše 500 miliónov USD. Bola to dvojnásobná suma na spravovanie úveru 400

⁷ LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*, s. 364.

⁸ DZELEPY, E. N. *Le complot de Suez*. Bruxelles, 1957, s. 49.

⁹ LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*. London: Hodder and Stoughton, Coronet Books, 1980, s. 82; JOHNSON, Paul. *The Suez War*, s. 50.

¹⁰ LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*, s. 365.

miliónov USD pri 4% úroku aj keby si bol Egypt požičal celú sumu na začiatku výstavby.¹¹

Británia mala samozrejme veľký záujem o prieplav. Dve tretiny celkovej tonáže lodí, ktoré v roku 1955 preplávali prieplavom tvorili cisternové lode, tankery. Tankery smerujúce na sever previezli asi 67 miliónov ton ropných produktov, z ktorých 20,5 milióna ton išlo do Británie, čo boli dve tretiny britského importu ropy. Britský export rafinovaných ropných produktov tvorili štvrtinu tankerov smerujúcich na juh. V rámci celej prepravy prieplavom Británia s 28,3% tonáže svojich lodí bola ďaleko najväčším užívateľom prieplavu.¹² Pri 7% ročnom náraste britskej a európskej spotreby ropy mal prieplav v britskom hospodárstve rásť význam.

Zdravý rozum žiadal, aby premiér v záujme dobrého fungovania prieplavu odložil všetky militantné zámery voči egyptskému vodcovi. On však naopak, emocionálne dával najavo veľkú závislosť Británie od prieplavu, hral na obavy a márnomyseľnosť svojich rodákov a vytváral podmienky na vojnu, po ktorej túžil. Nedbal, že vojna nemôže poslúžiť, ale naopak poškodiť viac ako 16 tisíc britských občanov (Briti, Malťania, Cyperčania atď.) žijúcich v Egypte, z ktorých mnohí zastávali dôležité miesta v hospodárstve. Premiérovi nemali byť ľahostajné ľudské osudy a obchodné záujmy ľudí, ktorých ohrozoval, ale jeho posadnutosť pomstou a zničením Džamála °Abdannāšira ho oberala o súdnosť.¹³

Britská vláda sa nezaoberala iba tým čo sa má stať do roku 1968: chcela upraviť aj to čo bude potom. Diskusia o obnove *Univerzálnej spoločnosti Suezského prieplavu* nápadne absentovala. Namiesto toho nová medzinárodná komisia vytvorená z hlavných námorných mocností, v ktorej bude Egypt „primerane zastúpený“, mala ustanoviť Správu prieplavu. Anthony Eden vyhlásil, že „čin plukovníka Nāšira nám poskytol príležitosť nájsť trvalé urovnanie tohto problému a nesmieme váhať využiť ju“.¹⁴ Jeden z hlavných britských argumentov bol, že Egyptania nie sú technicky schopní zabezpečiť bezporuchovú prevádzku prieplavu. Navyše ich postup v poslednom období – poukaz na nerešpektovanie rezolúcie BR OSN z roku 1951 o izraelských lodiach a tovaroch a návrh egyptského prezidenta nasmerovať zisky z prieplavu na financovanie Asuánskej priehrady – neposkytuje dôveru, že budú rešpektovať medzinárodné záväzky. Nebudú schopní ani ochotní poskytnúť zdroje na rozšírenie a prehĺbenie prieplavu, aby sledoval zvýšený objem prepravy.

Horúčkavité hľadanie riešenia

Zmeny nemohli byť presadené bez nátlaku. Bolo jasné, že Egyptania sa nesklonia iba pred ekonomickým nátlakom, že musí byť sprevádzaný aj politickým nátlakom zo strany námorných a obchodných štátov a „ako posledné východisko, tento politický tlak musí byť krytý hrozbou použitia sily“.¹⁵ Britskí činitelia si boli vedomí, že vojenská výprava proti Egyptu nebude maličkosťou. Bude si vyžadovať tri divízie, ktorých výzbroj a výstroj bude treba prepraviť na lodiach, ktorých naloženie si vyžiada niekoľko týždňov. Na Malte a Cypre bude treba umiestniť bombardovacie zväzy. Britský minister zahraničných vecí Selwyn Lloyd povedal, že diplomatické kroky musia byť zladené s Francúzmi a Američanmi a to si vyžiada najviac dva týždne, potom budú pripravení konať.

Otázka predloženia záležitosti do BR OSN, už vznesená v Dolnej snemovni, bola premiérom odmietnutá. Eden nepodporoval tento smer, lebo by bol vtiahol do sporu ZSSR a on

¹¹ LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*, s. 366.

¹² BURDŽ, Muḥammad °Abdarrahmān. *Qanāt as-Suwajs. Ahammījatuhā as-sijāsīja wa as-strāṭīdžīja*. [Suezský kanál. Jeho politický a strategický význam]. Káhira: Dār al-kātib al-°arabī, 1968, s. 330.

¹³ LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*, s. 367.

¹⁴ KYLE, Keith. *Suez*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1991, s. 138.

¹⁵ LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*, s. 88.

si nebol istý ani stanoviskom USA.¹⁶ Formuloval dve základné otázky, ktoré musia byť rozhodnuté vo vláde: či je v krajnom prípade ochotná pohroziť a ak bude treba aj použiť vojenskú silu, a či v prípade neúčasti Francúzska a USA budú ochotní spustiť akciu sami? Kabinet, v ktorom chýbal iba chorý R. A. Butler odpovedal na obe otázky kladne. Bol vytvorený vládny výbor, nazvaný *egyptský výbor* – v ktorom boli Eden, Salisbury, Macmillan, Lloyd, Monckton a Home, aby riadil krízu, čiže bol to akýsi vojnový kabinet.¹⁷ Náčelníci štábov boli vyzvaní, aby pripravili plán a časový rozvrh vojenských operácií proti Egyptu.

Vzhľadom na novú situáciu britská vláda musela zabudnúť na nedorozumenia s Francúzmi a spoločne čeliť nebezpečenstvu na Blízkom východe. Francúzsky minister zahraničných vecí Christian Pineau, ktorého Anthony Eden urýchlene pozval, mal prísť do Londýna v nedeľu 29. júla na túto schôdzku. Bola vytvorená komisia pre stanovenie ďalšej spolupráce s Francúzskom na Blízkom východe, ktorú viedol veľvyslanec Británie vo Francúzsku, Gladwyn Jebb.¹⁸

V telegrame Eisenhowerovi Eden oznamoval, že ministri a náčelníci štábov sa zhodujú v tom, že egyptskému vodcovi sa nesmie dovoliť, aby získal kontrolu nad prielivom „v rozpore s medzinárodnými dohodami“. Všetky námorné mocnosti by mali pevne stáť za Britmi. „Sme presvedčení, že v opačnom prípade náš aj váš vplyv na celom Blízkom východe bude definitívne zničený“. V prípade uzavretia prielivu žiadal, aby USA čerpali menej ropy z ropovodných terminálov vo východnom Stredomorí a aby zabezpečili jej dodávky zo západnej pologule. Na záver dodal, že Briti sú rozhodnutí použiť silu ako poslednú možnosť, aby privedli Džamāla Abdannāšira k rozumu. „Dnes ráno som inštruoval náčelníkov štábov, aby podľa toho pripravili vojenský plán“.²⁰

V tom čase *Štátny department* riadil Herbert Hoover ml., keďže minister J. F. Dulles bol v Peru. Prezident Dwight D. Eisenhower okamžite súhlasil s požiadavkou na vyslanie amerického predstaviteľa a súhlasil, že do Londýna pocestuje zástupca námestníka ministra zahraničných vecí Robert Murphy, ktorý mal zistiť „čo sa deje“. D. Eisenhower už 27. júla po oboznámení sa so správami požiadaval Herberta Hoovera, aby vyjadril americký záujem o nerušené fungovanie plavby v prielive. Edenovi oznámil, že na schôdzku Veľkej trojky posielal Roberta Murphyho. Ten mal zabrániť nejakej impulzívnej vojenskej akcii. Pre prípad, že by sa mu to nepodarilo, prezident upozornil vodcov Kongresu z oboch strán, že hrozí nebezpečenstvo zvolania mimoriadnej schôdze. Prezident bol od začiatku proti použitiu sily a premiérovi tento postoj stále zdôrazňoval. Bol toho názoru, že keď sa niekto chce zbaviť Džamāla Abdannāšira, musí si na to nájsť lepší dôvod.²¹

Záznamy zo stretnutí v Bielom dome 27. a 28. júla vôbec nenaznačujú stupeň chladnej nestrannosti charakteristickej v Murphyho neskoršej správe, ktorá tak podráždila Selwyna Lloyda.²² Prezident v prítomnosti Herberta Hoovera a ďalších spolupracovníkov vyjadril nespokojnosť s postupom Egypta. Hoover poznamenal, že základným problémom je to, že Briti chcú v tejto veci tvrdo postupovať, lebo v stávke je ich pozícia a vzťahy s inými štátmi. Dodal, že na Blízkom východe treba postupovať pevne ak nemá dôjsť k ohrozeniu pozícií Západu, ale treba zabrániť nepremysleným činom. Prezident bol toho názoru, že treba vydať vyhlásenie, v ktorom sa vyjadrí vážne obavy a zdôrazní sa význam prielivu, cez ktorý prechádza obchod Západu s východom. USA budú s dotknutými stranami o vzniknutej situácii rokovať.²³

¹⁶ THOMAS, Hugh. *The Suez Affair*, s. 47.

¹⁷ HORNE, Alistair. *Macmillan*. Diel I. London: Macmillan, 1988, s. 397.

¹⁸ GOLDSMITH, Christopher. „Sir Gladwyn Jebb: Ambassador to France“. In: KELLY, Saul – GORST, Anthony (ed.). *Whitehall and the Suez Crisis*. London: Frank Cass, 2000, s. 81-82.

¹⁹ Letter from Prime Minister Eden to President Eisenhower, 27 July 1956. In: Lucas, Britain and Suez, s. 47-48.

²⁰ EDEN, Anthony. *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*. Diel II. London: Cassell, 1960, s. 427-428.

²¹ LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*, s. 368.

²² MURPHY, Robert. *Diplomat Among Warriors*. London: Collins, 1964, s. 461; LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*, s. 87.

²³ NEFF, Donald. *Warriors at Suez. Eisenhower Takes America into the Middle East*, s. 279.

Edenov prvý telegram s úvahami o možnom prerušení premávky v prieplave, čo by si vyžiadalo reorganizáciu celého systému svetového pohybu ropy, sa Američanom zdal nejasný. Experti *Štátneho departmentu* informovali prezidenta, že Egypt postupoval podľa práva a že ak sa neukáže sa spravuje prieplav nespravodlivo a nekompetentne, nebude sa dať nič robiť. Herbert Hoover však vyjadril prezidentovi osobné sklamanie a vyjadril názor, že nejaká akcia sa bude musieť podniknúť, inak bude pozícia Západu na Blízkom východe oslabená.²⁴

V rámci využitia právnych krokov v spolupráci s Britániou a Francúzskom Eisenhower uvažoval o možnosti deponovať poplatky, kým o veci nerozhodne Medzinárodný súdny dvor a zároveň naznačiť Egyptu, že keby chcel ich lode zastaviť silou, budú odpovedať vlastnou silou. „Takýto postup by sa pravdepodobne stretol s pochopením u svetovej verejnej mienky“. Prezident dokonca hovoril o možnosti, že by sa USA a NATO pripojili k nejakému takému vyhláseniu. Nepovažoval za správne, aby západný svet len sedel, nič nerobil a vyčkával na to, či sa prevádzka prieplavu nezhorší. Prezident poukazoval na klauzulu z Konvencie roku 1888, ktorá umožňovala, aby boli vojnové lode námorných mocností umiestnené na oboch koncoch prieplavu. V prípade ohrozenia prepravy uvažoval o jej aktivácii a prípadne aj o použití vojnových lodí na eskortovanie konvojov cez prieplav.²⁵

Admirál Arleigh Burke, náčelník námorných operácií, spochybnil 28. júla jednu zo spomínaných výhrad, že keby Briti a Francúzi stiahli svojich lodivodov, poisťovne spoločnosti by prestali poisťovať lode plávajúce prieplavom. Admirál Burke tvrdil, že Spoločnosť Suezského prieplavu živí legendu o mimoriadnej kvalifikácii lodivodov aj ich odmeňovaním, pričom vedenie lodí prieplavom nie je ťažké a keby európski lodivodi odišli, poisťovanie by nebolo zrušené.²⁶ Herbert Hoover informoval J. F. Dullesa o rokovaní u prezidenta s tým, že poukázal na vážne nebezpečenstvo pre USA, keby sa zapojili do vojenskej akcie na základe dôvodov naznačených britským premiérom. Dodal, že neverí, že samotné znárodnenie Spoločnosti je dostatočný dôvod na vojenskú inváziu.²⁷ V sobotu 28. júla neskoro večer Robert Murphy priletel do Londýna.

Situácia v Paríži

V hlavnom stane Spoločnosti Suezského prieplavu na rue d' Astorg v Paríži vládol v sobotu 28. júla ráno zmätok keď ju navštívil predstaviteľ britskej vlády sir Francis Wylie. Postarší prezident Spoločnosti François Charles-Roux a generálny riaditeľ Jacques Georges-Picot mali pripravené viaceré vyhlásenia, ktoré chceli neodkladne vydať po veľmi opatrných vyhláseniach, ktoré urobili predošlý deň. Vyjadrovali vzdor voči uzurpátorovi a požadovali okamžitý prejav lojality od neegyptského osadenstva Spoločnosti, ktoré malo odmietnuť uznať nové vedenie prieplavu a na výzvu sa mali vrátiť domov. Georges Picot chcel ísť ešte ďalej a okamžite stiahnuť zahraničné osadenstvo, a takto uvrhnúť Egyptanov do náhlej veľkej krízy. Tlač bola informovaná o týchto zámeroch Spoločnosti, predpokladajúc, že obe vlády ju budú podporovať.²⁸ Toto bol spôsob, akým aj britský premiér reagoval v noci 26. júla. O štyri dni neskôr lord Salisbury dodal, že britskí zamestnanci by mohli účinne sabotovať egyptský ropovod do Káhiry.²⁹

Keď sa ukázalo, že tieto opatrenia nemožno uplatniť z večera na ráno, radikálne názory schladila obava súvisiaca so zásobami ropy. Británia mala zásoby na tri týždne, Francúzsko iba

²⁴ FRUS XVI, 28 July 1956, s. 26-27.

²⁵ FRUS XV, 27 July 1956, s. 5-7; s. 11-12.

²⁶ FRUS XVI, 28 July 1956, s. 27-28.

²⁷ Cable from Under-secretary of State Hoover to Secretary of State Dulles, 28 July 1956. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez. The Lions Last Roar. Documents in Contemporary History*. Manchester: Manchester University Press, 1996, s. 48.

²⁸ GEORGES-PICOT, Jacques. *The Real Suez Crisis*. London: Harcourt Brace Jovanovich, 1978, s. 78-79.

²⁹ Egypt Committee, 4th Meeting, 30 July 1956. Minute 9, Military Operations. In: KYLE, Keith. *Suez*, s. 141.

na osem dní. Obe vlády chceli – počas obdobia kedy ich ozbrojené sily ešte neboli pripravené – prepraviť prieplovom toľko ropy ako je možné. Preto bola Spoločnosť nútená obmedziť sa na vyhlásenie, že egyptská forma kompenzácie je „okradnutím akcionárov“. Vyzvala banky, aby ignorovali inštrukcie egyptskej vlády a varovala, že platenie poplatkov priamo Egyptu nezbaví majiteľov lodí povinnosti voči Spoločnosti – ale nepovedala ani slovo o fungovaní prieplovu. Po pripravených silných slovách to bol veľký ústup.

Do sídla v rue d'Astorg sa prihnali štyria francúzski riaditelia. Povedali, že celé Francúzsko je rozhorčené z ustrašeného spôsobu chovania Spoločnosti a že komunistická tlač oslavuje túto nečinnosť. Presadzovali prijatie viacerých rozhodnutí, zväčša nepraktických.³⁰ Nakoniec bolo skoncipovaná smernica pre neegyptských pracovníkov oznamujúca podporu oboch vlád s požiadavkou, aby si okamžite podali žiadosť o repatriáciu a aby medzitým nešli do práce ak nebudú donútení. Dobrovoľná práca pre egyptské úrady bude považovaná za porušenie zmluvy. Starší spolupracovníci majú ísť príkladom a prví žiadať o repatriáciu. Tí ktorí preukážu vernosť Spoločnosti budú mať zaistenú dovolenku jeden až tri roky s plným platom. Britská vláda so smernicou nesúhlasila a Francis Wylie dostal príkaz, aby zabránil jej vydaniu, lebo prieplov musí zostať otvorený. Egyptčania sa však dopyčuli o finančnej ponuke, ktorá bola rozosielená bez komentára francúzskym veľvyslanectvom a obviňovali Spoločnosť z úplatkárstva.³¹

Hoci aj Anthony Eden spočiatku uvažoval o okamžitom ochromení prieplovu, lodivodí a pozemný personál dostali inštrukcie, aby zostali zatiaľ na svojich miestach. Lodiarom bolo povedané, aby platili poplatky normálne, t. j. asi 65 % dôchodkov vrátane tých z britskej a francúzskej dopravy, sa malo platiť na staré – teraz zmrazené – účty Spoločnosti v Londýne a v Paríži. Eden bol istý čas presvedčený, že Egyptčania budú musieť prevádzkovať prieplov so stratou a želal si, aby to bolo primerane propagandisticky využité, kým mu nevysvetlili, že Džamāl 'Abdannāšir aj s tými 35 % platenými na účet Spoločnosti v Egypte, dokáže vyjsť bez straty. Očakávalo sa, že čoskoro dôjde k zrážke, pretože Egyptčania nebudú tolerovať tento spôsob financovania. Niektorí egyptskí činitelia určite spomenuli, že lode, ktoré nezaplatia novej Správe vopred, nebudú do prieplovu vpustené. Za týchto podmienok chceli britské linkové lode plávať okolo mysu Dobrej nádeje, cisternové lode by sa podriadili nátlaku a platili. Potreba vytvoriť zásoby ropy bola taká naliehavá, že sa hľadali spôsoby na obídenie britského systému devízovej kontroly.³²

Všetko tieto úvahy sa ukázali ako nepotrebné. Egyptská vláda vsadila na vytvorenie dojmu, že všetko je v poriadku. Bol daný príkaz, že žiadna loď nesmie byť zastavená, ba ani dve lode plávajúce prieplovom v prenájme izraelskej lodnej spoločnosti s cementom pre východnú Afriku. A tak najbližšie tri mesiace znamenali dramatický kontrast medzi napätím okolo prieplovu všade inde a pokojom v samom prieplove, kde sa lode pravidelne plavili z Červeného mora do Stredozemného a naopak. Po alexandrijskom prejave prezidenta čoskoro nasledovali strohé vyhlásenia 'Alího Šabrího, šéfa jeho politickej kancelárie, že cudzie osadenstvo ak si to želá, môže samozrejme rozviazať pracovný pomer, ale nie formou hromadného úteku, ale v súlade so zákonnou výpovednou lehotou. Muḥammad Abū Nušajr, minister obchodu oznámil, že boli prijaté opatrenia na kompenzáciu účastinárov za základe burzovej ceny účastín 26. júla. Povedal, že účastiny Spoločnosti sú teraz v kategórii dlžobných úpisov. Egyptčania dostali do rúk 8 miliónov egyptských libier nedávno uložených na účtoch Spoločnosti v zahraničných bankách v Egypte, ktoré predstavovali prebytky určené na rozvoj.³³ Avšak dve tretiny voľných prostriedkov Spoločnosti boli na účtoch v zahraničí a západné

³⁰ FO 371/119080 Sir Francis Wylie to Adam Watson, 30 July 1956.

³¹ FO 371/119092 Record of Conversation between S. of S. and French Ambassador, 3 August 1956.

³² PREM 11/1098 Egypt Committee, 4th Meeting, 30 July 1956. In: KYLE, Keith. *Suez*, s. 142.

³³ EDEN, Anthony. *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*. Diel II., s. 236.

mocnosti ich okamžite zmrazili, aby boli z dosahu novej správy priepľavu.

Francúzi sa začali horúčkovite pripravovať: po schôdzke vlády minister obrany Bourghès-Maunoury poslal do Londýna admirála Nomyho, aby presvedčil prominentných Angličanov až po premiéra nakoľko vážne je Francúzsko rozhodnuté zúčtovať s egyptským prezidentom. Mal konať na základe vlastnej iniciatívy a bez ohľadu na britský weekend. V sobotu 28. júla večer sa Henri Nomy, náčelník štábu francúzskeho námorníctva, objavil u veľvyslanca Jeana Chauvela.³⁴ V mylnej obave, že Anthony Eden sa bude zaujímať iba o problém správy Suezského priepľavu a bude ovplyvnený americkými reakciami, admirál Nomy mal dať jasne najavo, že ak Británia nebude ochotná dotiahnuť vec do konca, Francúzsko je pripravené udrieť na Egypt v spojení s Izraelom. Konfrontovaný neobyčajnými problémami protokolu, Chauvel telefonoval lordovi Mountbattenovi do jeho vidieckeho sídla v Broadlands, kde práve hostil kráľovnú a svojho synovca vojvodu z Edinburghu. Keď mu bol vysvetlený rozsah Nomyho misie poponáhľal sa v nedeľu ráno do Londýna, keď predtým informoval ministra obrany Waltera Moncktona. Henri Nomy ponúkol Britom plnú podporu francúzskych ozbrojených síl na rozdrvenie egyptského prezidenta, ale na Chauvelovu radu vynechal tú časť posolstva, ktorá sa týkala Izraela.³⁵

Už v nedeľu 29. júla ráno, francúzsky veľvyslanec v Londýne Jean Chauvel tlmočil Selwynovi Lloydovi obavy vláduce v Paríži: očakávalo sa, že účinok znárodnenia priepľavu môže mať v Alžírsku vážne dôsledky a ak sa neprijmú proti nemu okamžité opatrenia, celá francúzska pozícia sa môže ľahko zrútiť. Francúzi, povedal veľvyslanec, chcú dať svoje jednotky pod britské velenie a sú pripravení stiahnuť jednotky z Alžírska a použiť ich proti Egyptu. Mali však veľké obavy aký tlak bude vyvíjať Robert Murphy v Londýne.

Couve de Murville hlásil pesimisticky z Washingtonu o tamojšej znepokojujúcej atmosfére: zdalo sa, že Američania prijímajú ten istý postoj ako v prípade Abadánu, hroziacej že vystúpi v úlohe prostredníkov.³⁶ Aj Roger Makins informoval ústredie o názore Hoovera, že pre nedostatok ďalších nepriateľských činov zo strany Egypta, ako uväznenie lodivodov alebo nepokoje voči cudzincom, vojenská akcia sa nedá zdôvodniť. Zdá sa, že Hoover potlačil svoje emócie, ktoré prejavil v Bielom dome a nechal britského veľvyslanca v presvedčení, že on a jeho experti sú „slabí a nerozhodní zoči-voči tejto kríze a ľahostajní k prijatiu akejkoľvek energetickej akcie“.³⁷

Prvé rozhovory v Londýne

Rokovania Murphyho s Pineauom a Lloydom sa začali 29. júla. Murphy pred prvou schôdzkou telegrafoval do Washingtonu, aby mu definovali politiku USA k spolupráci s Britániou a Francúzskom. Telegram schválený *Štátnym departmentom*, ak nie prezidentom osobne, sa stal základným kameňom amerického postoja. „Nemyslíme si, že naša činnosť by sa mala týkať predovšetkým otázky zákonného práva Egypta na znárodnenie tejto spoločnosti. Americký záujem sa týka skôr práva slobodne používať medzinárodnú vodnú cestu, voľný prístup ku ktorej je garantovaný Carihradskou konvenciou z roku 1888. Myslíme si, že nech sa rozhodne o akejkoľvek akcii, môže byť podniknutá len po zhodnotení faktov a rozhodnutie musí plne vziať do úvahy vplyv takejto akcie na svetovú verejnú mienku. Želáme si mať čo

³⁴ MARTIN, André. “The Military and Political Contradictions of the Suez Affair: A French Perspective”. In: TROEN, Selwyn Ilan – SHEMESH, Moshe (ed.). *The Suez-Sinai Crisis 1956. Retrospective and Reappraisal*. London: Frank Cass, 1990, s. 55.

³⁵ KYLE, Keith. *Suez*, s. 145.

³⁶ VAISSE, Maurice. “France and the Suez Crisis”. In: LOUIS, Wm. Roger – OWEN, Roger. *Suez 1956. The Crisis and its Consequences*. Oxford: The Clarendon Press, 1989, s. 139.

³⁷ Makins to Foreign Office, 29 July 1956; KELLY, Saul. „Transatlantic Diplomat: Sir Robert Makins, Ambassador to Washington“. In: KELLY, Saul – GORST, Anthony (ed.). *Whitehall and the Suez Crisis*. London: Frank Cass, 2000, s. 164.

najužšie možné spojenie s Britániou a Francúzskom, ale myslíme si, že nech by bola podniknutá akákoľvek akcia, musí mať podľa možnosti širšiu základňu ako záujmy, hocijako dôležité, týchto troch mocností. Dôležité sú aj záujmy ostatných národov, hlavne námorných a obchodných a za zásadnú vec považujeme ich pripojenie sa a podporu. Nezdá sa, že otázka nakoniec vyústi do vojenskej intervencie. Bude to závisieť od vývoja. V súčasnosti veríme, že ju treba odsunúť do úzadia. Rovnako vážne cítime, že arabsko-izraelská otázka by mala byť oddelená od súčasného problému“.³⁸

Na londýnskych rokovaníach stranou, ktorá najmenej váhala a pochybovala, bolo Francúzsko. Christian Pineau prišiel do oficiálneho sídla ministra zahraničných vecí v Carlton Gardens v nedeľu večer o 17,45 krátko pred Robertom Murphym. Mal čas povedať svojmu hostiteľovi, že pozícia francúzskej vlády je taká, že jedna úspešná bitka v Egypte sa môže rovnať desiatim v severnej Afrike. Francúzi mali dôvernú informáciu, že od 1. augusta Džamāl Ć Abdannāšir plánuje zhadzovať zbrane padákmi v oblasti Aurás v Alžírsku. Christian Pineau zásadne odmietal, aby sa na Britániu a Francúzsko hľadalo len ako na obhajcov práv akcionárov Spoločnosti. Selwyn Lloyd rýchle načrtol svoju stratégiu rokovania s Američanmi: aj keď nebude ľahké získať ich pre účasť na vojenskom riešení, budú aktívne podporovať princíp medzinárodnej kontroly. Kroky prijaté v tomto smere preklenú obdobie kým budú Británia a Francúzsko vojensky pripravené.³⁹

Christian Pineau okamžite prejavil svoju neľúbosť voči americkej politike a britskému kolegovi povedal: „Otázkou pre Francúzsko nie je len Blízky východ, ale aj Alžírsko. Selwyn Lloyd s ním súhlasil a povedal, že je nepravdepodobné, že by politický a hospodársky nátlak mali vplyv na Džamāla Ć Abdannāšira, pokiaľ nebude vedieť, že mu hrozia vojenské sankcie. Je preto nevyhnutné intenzívne pokračovať vo vojenských prípravách pre prípad, že by bolo potrebné pristúpiť k ozbrojenej akcii. Na rozdiel od neho Christian Pineau zdôraznil nutnosť ofenzívneho postupu a vyjadril nesúhlas s prístupom vlády USA k celej otázke. Znázornenie bolo priamym dôsledkom jej odmietnutia financovať priehradu. Selwyn Lloyd uistil, že „v súčasnej etape sa neuvažuje dávať vojenské ultimáta Džamālovi Ć Abdannāširovi, ale vláda je pripravená na použitie sily ak to bude potrebné.“⁴⁰

Robert Murphy sa zakrátko k obom pripojil a S. Lloyd predostrel problém. *Leitmotívom* bolo, že egyptskému vodcovi to nesmie prejsť, inak bude západná kontrola každej sekcie v sieti zásobovania ropou na Blízkom východe, t. j. ropné studne, ropovody, prieplyv, ohrozená. To znamená, že NATO a západná Európa sú teraz vydané na milosť jednému nezodpovednému individu. Britská vláda rozhodla, že treba prijať opatrenia, ktoré v prípade potreby umožnia použiť silu.⁴¹ Treba presadzovať medzinárodnú kontrolu prieplyvu s podporou toľkých krajín ako je možné, najmä neutrálnych. Z toho dôvodu musí byť vytvorená nová správa prieplyvu pod záštitou OSN. R. Murphy v odpovedi odsúdil jednostranný a násilný čin egyptského prezidenta, ale dal jasne najavo, že USA v súčasnosti nevidia potrebu vojenskej intervencie. Je zásadné, aby Západ získal svetovú verejnú mienku na svoju stranu a námorné štáty by mali predmet sporu predložiť nestrannému tribunálu.

Selwyn Lloyd a Christian Pineau cítili, že sa plnia najhoršie očakávania veľvyslancov Couve de Murvilla a Rogera Makinsa. Murphy povedal, že verejná mienka v USA nie je pripravená na myšlienku použitia sily.⁴² Lloydovi nebolo celkom jasné, čo sa rozumie pod nestranným tribunálom. Dostal odpoveď, že myslený je buď Medzinárodný súd alebo na OSN – nie veľmi presvedčivé argumenty pre britskú vládu, ktorá priznala, že jej legálna situácia nie

³⁸ LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 149.

³⁹ PREM 11/1098 Record of Conversation between the Foreign Secretary and M. Pineau, 29 July 1956.

⁴⁰ FO 371/119081 Lloyd Pineau meeting, 29 July 1956.

⁴¹ Record of meeting between Foreign Secretary Lloyd, Foreign Minister Pineau, and Deputy Under-secretary of State Murphy, 29 July 1956. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 50.

⁴² LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*, s. 88.

je silná. Christian Pineau protestoval proti celkovému americkému prístupu, keďže nešlo o legálny, ale o politický problém a bol spôsobený odmietnutím USA financovať Asuánsku priehradu. Rovnako ako Adolf Hitler, Džamāl °Abdannāšir neskrýval svoje zámery. Ak by bolo proti nemu vynesené zákonné rozhodnutie, pravdepodobne by mu nevenoval väčšiu pozornosť ako rezolúcii BR o plavbe Izraela prieplovom. Lloyd a Pineau sa potom snažili presvedčiť Murphyho o tom, že prieplov musí zostať medzinárodnou vodnou cestou a voľná preprava nákladov musí byť zaistená keď treba aj silou. Uviedli, že nehodlajú poslať Džamālovi °Abdannāširovi v tejto etape žiadne ultimátum, hoci on pohrozil zamestnancom Spoločnosti väzením.⁴³

Po schôdzi tieňového kabinetu v pondelok 30. júla Hugh Gaitskell povedal premiérovi Edenovi, že „použitie sily bude náležité pri sebaobrane alebo za podmienok, ktoré sa dajú dostatočne ospravedlniť pred OSN. Navrhol tiež, aby Británia a Západ zvýšili dodávky zbraní Izraelu.⁴⁴ Ten istý deň, Anthony Eden pozval R. Murphyho na obed na Downing street 10, aby sa oboznámil s americkým postojom. Premiér bol vo výbornej forme, zjavne využíval príležitosť robiť veľké rozhodnutia spôsobom na aký bol zvyknutý počas vojny v presvedčení, že Američania si osvoja jeho politiku. Premiér vzal na vedomie americké želanie vyhnúť sa použitiu sily, ale slovami „spoliehame sa na to, že budete sledovať medveďa“⁴⁵ požadoval, aby v prípade anglo-francúzskej akcie, USA zabránili zásahu ZSSR a držali na uzde Izrael.⁴⁶ Premiér sa nevzdal možnosti vojenského zásahu a bol ochotný využiť medzinárodnú konferenciu len ako diplomatické krytie pre vojenské prípravy. Ministrom Lloydovi a Pineauovi potom povedal: „Akcia proti Egyptu, keby bola nevyhnutná, si v každom prípade vyžiada čas na prípravu. Bolo by dobré, keby konferencia dokázala dosiahnuť rovnaký cieľ bez nutnosti použitia sily“.⁴⁷

Ten istý duch eufórie ovládol zasadnutie *egyptského výboru*, ktorý si ešte ten deň osvojil politiku premiéra. Tu boli priority britskej politiky jednoznačne vyložené: „zatiaľ čo konečným cieľom je dať prieplov pod medzinárodnú kontrolu, naším bezprostredným cieľom je pád súčasnej egyptskej vlády a jej vyhnutie z Egypta“.⁴⁸ Bola to predstava politikov ako Anthony Eden a Harold Macmillan, ktorí počas druhej svetovej vojny mali dočinenia so slabými a nestabilnými vládami a obzvlášť za kráľa Fārūqa. Egyptská politika sa však zmenila. Na kritických križovatkách v minulosti, roku 1882 roku 1942 a 1952, *chedív* alebo kráľ mohli byť zastrešovaní, aby sa podrobili britskej vôli. Teraz nebol poruke žiaden *chedív* ani kráľ.

Egyptský výbor sa zrejme domnieval, že rýchle vytvorenie účinného diplomatického a vojenského zoskupenia proti Egyptu samotné postačí na odstránenie Džamāla °Abdannāšira. Cieľ by tak bol dosiahnutý menej komplikovanými operáciami ako tie, ktoré by boli potrebné na vojenské obsadenie prieplovu. Na druhej strane, kde išlo o svetovú verejnú mienku, Británia mala byť prezentovaná tak, že svoju kauzu zakladá na požiadavke nastoliť medzinárodnú kontrolu prieplovu.⁴⁹ Čím hrozivejšie zoskupenie sa podarí vytvoriť, tým väčšie sú šance, že niečo by mohlo v Káhire prasknúť. Prezident môže byť zvrhnutý alebo zabitý alebo rýchle stratiť dôveryhodnosť u egyptského ľudu i u arabských más. Oproti minulosti však tomuto scenáru chýbal základný predpoklad: k Džamālovi °Abdannāširovi nebola alternatíva. Hoci kto z navrhnutých vojakov, sa mohol ukázať ako horší ako on. Exkráľ Fārūq bola taká groteskná a

⁴³ PREM 11/1098 ff 269-70 Record of meeting held at 1, Carlton Gardens, 29.7.56.

⁴⁴ WILLIAMS, Philip (ed.). *The Diary of Hugh Gaitskell, 1945 – 1956*. London: Jonathan Cape, 1983, s. 552.

⁴⁵ PREM 11/1098 f 237 Record of conversation with Mr. Murphy and Mr. Barbour at 10, Downing Street on 30 July 1956.

⁴⁶ RHODES-JAMES, Robert. *Anthony Eden*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1986, s. 470.

⁴⁷ FO 371/119081 Eden-Lloyd-Pineau meeting, 31 July 1956.

⁴⁸ Cable from Deputy Under-secretary of State Murphy to State Department on meetings with British Ministers. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 50.

⁴⁹ PREM 11/1098 f 311 Egypt Committee, 30 July 1956 – 3rd Meeting.

diskreditovaná figúra, že jeho návrat neprichádzal do úvahy. Nūrī as-Saʿīd a korunný princ Iraku radili siahnúť po najschopnejšom členovi kráľovskej rodiny, princovi ʿAbdalmunʿimovi, synovi chedíva ʿAbbāsa Ḥilmīho II, zosadeného Britmi roku 1914. „Luza v Káhire je mimoriadne vrtošivá a bude oslavovať čokoľvek nové, povedal iracký korunný princ“.⁵⁰ Premiérom pod novým kráľom mal byť Aḥmad Murtaḏā al-Marāḡī, bývalý minister vnútra, žijúci v Bejrúte. Trevor Evans, orientálny radca na veľvyslanectve v Káhire urobil letecký výlet do Whitehallu so zoznamom mien, z ktorých by mohla byť vytvorená „povoľná“ vláda.

Anthony Eden sa domnieval, že vyhovel Američanom. Robert Murphy bol v skutočnosti zhrozený z neho a z ďalších britských ministrov. Harold Macmillan, ktorý ho 30. júla pozval na večer mu tvrdil, že tri britské divízie môžu poraziť Egypt v priebehu najbližších šiestich týždňov. Stálo by to 400-500 miliónov libier, ktoré Británia síce nemá, ale zaplatí. Dodal, že „ak má Británia teraz padnúť, vláda a britský ľud pôjde radšej touto cestou ako sa stať ďalším Holandskom.“⁵¹ Selwyn Lloyd neskôr dôvodil, že Macmillanove komentáre Murphymu viedli k nepochopeniu britskej pozície, osobitne zo strany prezidenta Eisenhowera, keďže R. Murphy dovtedy nemal dôvod myslieť si, že by sme mali v úmysle unáhlenú akciu. Harold Macmillan si zapísal do denníka: „Zdá sa, že sa nám podarilo Murphyho riadne vyplašiť. Určite o tom podal hlásenie v takom zmysle ako sme si želali a Foster Dulles urýchlene príde. Je to dobrý vývoj“.⁵² Macmillan síce hovoril bez diplomatického taktu, ale jeho vyjadrenia sa v zásade málo líšili od Edenových a Lloydových formulácií „uchýliť sa k sile ako k poslednej možnosti“.⁵³ V pondelok 30. júla večer sa názorové rozdiely prehĺbili pri pokuse vypracovať komuniké. Problémom bol odhad rizík, lebo USA sa najviac obávali toho, že mylné odhady spojencov môžu vyústiť do konfrontácie superveľmocí.

V priebehu týždňa bola anglo-americká aliancia narušená pre zásadnú odlišnosť britských a amerických postojov. Američania, skôr ako sa prikróčí k vojenskému riešeniu, chceli dosiahnuť medzinárodný konsenzus. *Egyptský výbor* v utorok 31. júla odmietol americkú požiadavku, aby akýkoľvek nový medzinárodný orgán na riadenie priepľavu, pôsobil pod dohľadom OSN, odmietol americký návrh, aby sa na konferencii zúčastnil aj ZSSR a bol odhodlaný použiť silu v prípade ak Džamāl ʿAbdannāšir neodvolá znárodnenie Spoločnosti Suezského priepľavu. Navrhol, aby Británia a Francúzsko zvolali medzinárodnú konferenciu bez USA. Lloyd si poznamenal: „Môže byť výhodné postupovať spolu a nechať USA a ZSSR na bočných čiarach. Američania sa často pridali, keď iní začali akciu“.⁵⁴

Kým Briti pokračovali vo svojej politike vojenského plánovania spojenej s hľadaním diplomatickej zádrapky, Američania sa snažili premeniť túto zádrapku na rokovania medzi Britániou a Egyptom. Džamāl ʿAbdannāšir 30. júla povedal veľvyslancovi Byroadeovi, že hoci vie, že bojuje pritlačený k múru, vystríha sa, aby poskytol dôvod na vojenskú akciu. Egypt vyplatí akcionárov Spoločnosti a udrží plynulú prevádzku priepľavu.⁵⁵ O štyri dni neskôr Džamāl ʿAbdannāšir bez obalu Byroadeovi povedal, že prijatie medzinárodného dozoru nad priepľavom by znamenalo návrat kolonializmu. On sa nemôže zúčastniť námornej konferencie lebo je jasné, že vopred bol stanovený nielen jej program, ale aj rozhodnutia. Namiesto toho podpíše novú dohodu zaručujúcu medzinárodné využitie priepľavu.⁵⁶ Egyptský prezident ým, že nadviazal spojenie s Henrym Byroadeom, nielen predkladal svoje názory Washingtonu, ale získaval informácie o anglo-francúzskych plánoch zo *Štátneho departmentu*, veľvyslanectva

⁵⁰ FO 371/121662 Abdul Ilah to Colonel de Gaury, 1 August 1956.

⁵¹ MURPHY, Robert. *Diplomat Among Warriors*, s. 462-463.

⁵² MACMILLAN, Harold. *Riding the Storm, 1956 – 1959*. London: Macmillan, 1971, s. 105.

⁵³ LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*, s. 91-92; Horne, op. cit., s. 398.

⁵⁴ FO 371/119083 Lloyd-Pineau meeting, 31 July 1956; LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*, s. 88.

⁵⁵ FO 371/119080 Cairo to Foreign Office, 30 July 1956.

⁵⁶ FO 371/119086 Cairo to Foreign Office, 4 August 1956.

USA a úradovne CIA v Káhire. Iba náčelníci štábov naďalej argumentovali v prospech anglo-francúzskej vojenskej akcie, ale 8. augusta prezident Eisenhower zablokoval ďalšie iniciatívy vojenských kruhov.

Dulles v Londýne bojuje o čas

J. F. Dulles bol po návrate z Peru znepokojený keď si prečítal správu o prvom stretnutí Murphyho s Lloydom a Pineauom. Eisenhowerovi povedal, že sa mu zdá, že spojenci chcú nastúpiť tvrdšiu líniu“. R. Murphy hlásil: „Eden a Lloyd povedali, že britská vláda sa rozhodla vyhnúť Džamāla ʿAbdannāšira z Egypta a vyjadrili jasné presvedčenie, že vojenská akcia je potrebná a nevyhnutná. Obaja v zásade povedali, že pevne dúfajú, že USA podporia toto rozhodnutie, ale keď nie, dokážu to pochopiť a vzájomné priateľstvo zostane neporušené.⁵⁷ Eisenhower komentoval Murphyho správu tak, že sa čuduje Edenovej prostote, keď necháva znieť bojové bubny bez toho, aby bol pripravený a chce zasiahnuť do oblastí produkcie ropy bez toho, aby mal rezervy, ktoré by mu dovolili dosiahnuť cieľ.⁵⁸

Minister Dulles okamžite získal prezidentov súhlas na to, aby R. Murphy trval na zvolaní medzinárodnej konferencie a nepristúpil na použitie sily. John F. Dulles povedal Rogerovi Makinsovi: „Vláda USA nebude mať pochopenie so žiadnym pokusom, ktorý by nútil Egypt zrušiť svoje znárodňovacie dekréty alebo pod hrozbou sily ich považovať za neplatné“. Jeho jediným ústupkom bolo, že „ak Egyptania odmietnu účasť na konferencii alebo odmietnu uvažovať o rozumných návrhoch na medzinárodný dozor nad prieplovom a ustanovenia Konvencie, potom môže vzniknúť situácia, ktorá si vyžiada odlišný prístup.⁵⁹

Komentáre Harolda Macmillana, ktorý v roku 1955 s Američanmi úzko spolupracoval na blízkovýchodnej politike, len urýchlili odchod J. F. Dullesa do Londýna. Na schôdzi v Bielom dome 31. júla minister poznamenal: „Briti zaujali tvrdé, premyslené rozhodnutie „zlomiť Nāšira“ a za týmto účelom čo najskôr pristúpiť k akcii“. Prítomní temer jednomyselne odsúdili Britov. Eisenhower vyhlásil, že britské metódy činnosti sú v súčasnosti už staromódne⁶⁰ a minister financií George Humphrey dodal, že sa zdá akoby Briti chceli zvrátiť antikoloniálne trendy a posunúť hodiny dejín o päťdesiat rokov späť. Iba admirál Arleigh Burke obhajoval použitie sily s tým, že Egypt treba zlomiť. Najprv treba použiť hospodárske a politické prostriedky a ak sa ukážu ako neúčinné, Británia by mala použiť vojenskú silu a USA by mali vyhlásiť, že podporia ich akciu. Eisenhower bol toho názoru, že treba uvážiť čo to môže spôsobiť, lebo to môže celkom dobre zjednotiť svet od Dakaru po Filipíny proti Západu.⁶¹ J. F. Dulles sa stotožnil s jeho názorom, že USA by mali Džamāla ʿAbdannāšira donútiť, aby „vyvrhol to čo prehltol“, ale ani jeden nenaznačil, že vojenská akcia by bola tou správnu metódou. Dulles uzavrel: „Je tu možnosť nateraz odhovoriť Britov a postupne odchyľovať ich smer činnosti.⁶²

Po schôdzi Eisenhower napísal Edenovi list, ktorý mu mal osobne doručiť Dulles. Uviedol o. i., že uznáva význam prieplovu pre slobodný svet a možnosť, že použitie sily bude nakoniec nutné na ochranu medzinárodných práv... „Som však hlboko presvedčený, že treba rokovať predtým než sa pristúpi k akcii akú zamýšľate... Verejná mienka tu, a som presvedčený, že na celom svete, by bola rozhorčená, keby sa rokovanie neuskutočnilo. Navyše, počiatkové

⁵⁷ FRUS 1955-1957, XVI, s. 37.

⁵⁸ HAJKAL, Muḥammad Ḥasanajn. *Milaffāt as-Suwajs*. [Suezské fascikle]. Káhira: Al-Ahrām, 1987, s. 477.

⁵⁹ FO 371/119080 Washington to Foreign Office, 30.7.1956.

⁶⁰ LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 51.

⁶¹ HAJKAL, Muḥammad Ḥasanajn. *Milaffāt as-Suwajs*. [Suezské fascikle]. Káhira: Al-Ahrām, 1987, s. 478.

⁶² LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 51.

vojenské úspechy môžu byť ľahké, ale konečná cena môže byť privysoká“.⁶³

John Foster Dulles priletel do Londýna 1. augusta s cieľom splniť viacero zložitých úloh, aby každému vyhovel. Mal 68 rokov, t. j. o desať viac ako Anthony Eden a Guy Mollet a v tom čase ešte nevedel, že má rakovinu. S prezidentovým súhlasom samostatne rozhodoval o americkej zahraničnej politike. Na to, aby zneprijemnil situáciu egyptskému prezidentovi a zároveň zabránil použitiu sily, musel uplatniť zdržovaciú taktiku.⁶⁴ Bol znepokojený, že na jednej strane Moskva môže využiť krízu proti Západu a na druhej strane, že Eden a Mollet môžu nájsť spôsob, aby vyhlásili, že mierové urovanie zlyhalo.⁶⁵ Dulles napriek neobratnému diplomatickému štýlu, mal bystrý úsudok o politike a cieľoch iných krajín. Hneď po prilete do Londýna sa snažil rozptýliť britské obavy. Zástupcovi námestníka ministra zahraničných vecí (Deputy undersecretary) Haroldovi Cacciovi povedal, že Američania sú úplne zajedno s Britmi v tom, že nemožno tolerovať, aby budúce riadenie prielavu bolo výlučne v rukách egyptského vodcu. Musia však byť prijaté také kroky, ktoré ukážu úprimnú snahu dosiahnuť prijateľné medzinárodné riešenie na kontrolu prielavu inými prostriedkami ako použitím alebo hrozbou sily.⁶⁶

Celkove J. F. Dulles poskytol A. Edenovi a Ch. Pineauovi dojem zmätku a nerozhodnosti, lebo hoci vnútorne sympatizoval so spojencami robil všetko, aby odvrátil ozbrojený konflikt. Bolo mu jasné, že v tomto štádiu nesmie dovoliť, aby bol spor prenesený na pôdu OSN. Vedel, že nedávny rast členských štátov na 76 zvrátil bývalú väčšinu, ktorou atlantické krajiny od vojny ovládali Valné zhromaždenie OSN. Nechcel, aby sa nový, nevýhodný pomer síl prejavil pri rozhodovaní na probléme ako je tento, ktorý sa týkal záujmov západných veľmocí po celom svete. Namiesto toho požadoval mobilizáciu verejnej mienky proti Džamālovi ‘Abdannāširovi skôr ako sa pristúpi k iným akciám.⁶⁷ aby bol prinútený ustúpiť. Preto navrhoval zvolať konferenciu štátov, ktoré využívajú prielav, alebo sú na ňom hospodársky závislé. To by dalo Británii a Francúzsku „väčšinový mandát“ v ich rokovaníach s egyptským prezidentom.

Z Dullesovho hľadiska to bola citlivá argumentácia. On veril, že spor môže byť vyriešený rokovaním a diplomatickým a hospodárskym nátlakom, kým Briti a Francúzi tomu neverili. Boli už rozhodnutí zvrhnúť egyptského vodcu. Prieskumy v Káhire ukázali, že Džamāl ‘Abdannāšir za žiadnych podmienok, okrem použitia sily, neprijme riešenie, ktoré by odovzdalo prevádzku prielavu do rúk medzinárodného orgánu. Z toho dôvodu presadzovali také podmienky, ktoré budú pre neho neprijateľné. Aj Dulles si myslel, že medzinárodný dohľad nad prielavom by bol rozumný, ale pre neho toto stanovisko bolo východiskovým bodom pre zložité rokovania.⁶⁸ Pre Britániiu a Francúzsko to bola minimálna požiadavka, ktorá musí byť prijatá alebo odmietnutá, akási posledná ponuka typu „ber alebo nechaj tak.“

J. F. Dulles, aby dosiahol svoj cieľ, sa na prvej schôdzi s kolegami Lloydom, Pineauom a ďalšími členmi delegácií vyjadril, že nemožno tolerovať, aby bol prielav v moci jednej krajiny bez medzinárodného dohľadu. Použil výraz, že sa musí nájsť spôsob, aby Džamāl ‘Abdannāšir vyvrhol (disgorge) to, čo sa pokúša prehltnúť.⁶⁹ Potom jasne definoval americkú politiku: „Vláda USA nevyklučuje použitie sily keď všetky ostatné spôsoby zlyhajú. Avšak použitie sily ak nebude kryté svetovou verejnou mienkou, môže mať katastrofálne následky.

⁶³ Letter from President Eisenhower to Prime Minister Eden, 31.7.1956. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 51.

⁶⁴ BAILEY, Sydney D. *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*. London: Macmillan, 1990, s. 122.

⁶⁵ CHILDERS, Erskine B. *The Road to Suez. A Study of Western-Arab Relations*. London: Macgibbon and Kee 1962, s. 211.

⁶⁶ FO 371/119088 Caccia Minute, 1 August 1956.

⁶⁷ NEFF, Donald. *Warriors at Suez. Eisenhower Takes America into the Middle East*, s. 290.

⁶⁸ BOWIE, Robert R. „Eisenhower, Dulles, and the Suez Crisis“. In: LOUIS, William Roger – OWEN, Roger (ed.). *Suez 1956. The Crisis and its Consequences*. London: Oxford University Press, 1989, s. 201.

⁶⁹ LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*, s. 98.

Môže spôsobiť stratu západného vplyvu vo všetkých islamských krajinách, ak nehodláme zabrat' silou celý Blízky a Stredný východ. Taká akcia by bola veľmi nebezpečná a keby aj Sovietsi otvorene nezasiahli, zaktivizujú odpor, vyšlú dobrovoľníkov a budú posielat' zbrane". Pochyboval, že vláda USA by sa pripojila k operácii zahŕňajúcej silu, ktorej nebudú predchádzať úprimné snahy po dosiahnutí únosného riešenia rokovaním. Len v takom prípade bude možné pretlačiť potrebnú legislatívu cez Kongres.⁷⁰

Selwyn Lloyd počas stretnutia s Dullesom prebral Macmillanov tón. „Ak Nāširovi táto akcia prejde, stratíme ropovody a dodávky ropy. Naše hospodárstvo bude pomaly škrtané. Džamāl 'Abdannāšir trpí paranojou a má rovnaký spôsob uvažovania ako Adolf Hitler“. Selwyn Lloyd však pochopil americký postoj a neskôr napísal: „V tejto etape nemám pripomienky k Dullesovej reakcii na egyptský postup“.⁷¹ J. F. Dulles sa však dopustil chyby, keď s Edenom použil ten istý spôsob argumentácie, lebo ten bol ochotný chytiť sa akéhokoľvek dôvodu, aby ospravedlnil vojenskú akciu. Rovnako sa mýlil keď si myslel, že s predĺžovaním rokovaní Briti stratia chuť podniknúť ozbrojenú akciu.⁷² Keď J. F. Dulles hovoril, že Džamāl 'Abdannāšir musí „vyvrhnúť“ prielav, premiér ignorujúc zvyšok jeho vyhlásenia dospel k záveru, že sa dal presvedčiť pevným britským postojom. Dullesovu výhradu o „použití sily ak ostatné spôsoby zlyhajú“, premiér interpretoval ako žiadosť prejsť rituálom nejakej medzinárodnej konferencie, kým dôjde k útoku na Egypt. Britským novinárom následne povedal, že od Dullesa očakával všeobecne záporný postoj, ale on sa vyjadril kladne, keď otvorene zaujal stanovisko, že prielav sa nemá nechať pod výlučnou kontrolou Egypta, ale má byť daný pod medzinárodnú správu.⁷³

J. F. Dulles a A. Eden sa stretli dvakrát: po prvý raz na obede 1. augusta v prítomnosti lorda Salisburyho, Selwyna Lloyda, R. Murphyho, W. Aldricha a poradcov, a potom dopoludnia 2. augusta medzi štyrmi očami. Americkí pozorovatelia boli na prvom stretnutí zarazení stiesnenosťou medzi Dullesom a Edenom a kritizovali britskú nekompromisnosť. Roderick O'Connor, Dullesov osobný tajomník uvádza, že Eden otvoril schôdzku tvrdením, že znárodnenie je porušením Carihradskej konvencie 1888 o plavbe prielavom. O'Connor potom pokračoval: „Dulles požiadal, aby si mohol zmluvu pozrieť. Edena to veľmi prekvapilo a prikázal svojmu osobnému tajomníkovi, aby ju našiel. Trvalo skoro pol hodiny, kým zohnal jeden exemplár a čoskoro sa ukázalo, že ani Eden ani nikto z jeho štábu spomínaný dokument nečítal“.⁷⁴

Anthony Eden opakoval to, čo povedal Robertovi Murphymu: „Ak USA nepripustia, aby Rusi otvorene zasiahli výstrahou, že v prípade ich zásahu zasiahnu aj Američania, Británia a Francúzsko sa postarajú o zvyšok“. J. F. Dulles na to znovu reagoval vyhlásením, že treba rokovať o možnosti ako zvrátiť egyptský postup, ale bol proti vojenskej akcii. Povedal, že verejná mienka v USA nebude podporovať riskantný podnik, na ktorom spočíva podozrenie, že je motivovaný imperialistickými a kolonialistickými ambíciami v celej oblasti“.⁷⁵ Británia a Francúzsko by čelili nielen tvrdému egyptskému odporu, podporenému ZSSR, ale „celý arabský svet a časť islamského sveta by sa zomkla proti Británii a Francúzsku“ a Británia bude mať ťažkosti v OSN. Premiér súhlasil, že vyskúša metódu konferencie, ak sa ju podarí rýchle zorganizovať.⁷⁶

Schôdza 2. augusta neskôr vyvolala kontroverziu. Vo svojich pamätiach premiér

⁷⁰ PREM 11/1098, Lloyd-Foster Dulles Meeting, 1 August 1956.

⁷¹ LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*, s. 99.

⁷² MURPHY, Robert. *Diplomat Among Warriors*, s. 468.

⁷³ MacDONALD, Iveragh. *The History of the Times*. Diel V. *Struggles in War and Peace, 1939 – 1966*. London: Times Books, 1984, s. 265.

⁷⁴ MOSLEY, Leonard. *Dulles*. New York: Hodder and Stoughton: 1978, s. 410; MURPHY, Robert. *Diplomat Among Warriors*, s. 467.

⁷⁵ Secretary of State Dulles' record of meeting with Prime Minister Eden. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 52.

⁷⁶ EDEN, Anthony. *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*. Diel II., s. 252.

uvádza, že J. F. Dulles chcel voči egyptskému prezidentovi vytvoriť natoľko nepriateľskú svetovú verejnú mienku, aby bol zatlačený do izolácie. Keby potom mala byť podniknutá vojenská operácia, bola by pravdepodobne úspešná a odpadli by negatívne reakcie, ako keby bola spustená bez prípravy. Tieto komentáre sa veľmi nelíšili od Lloydových, ale Eden sa oháňal uistením Dullesa, že v prípade anglo-francúzskej vojenskej operácie proti Egyptu, Británia vždy môže počítať s morálnou podporou a náklonnosťou USA.⁷⁷ Toto tvrdenie nie je doložené v žiadnej správe dokonca ani od Selwyna Lloyda. Ďalej, premiér 3. augusta priznal novinárovi MacDonaldovi z *The Times*, že J. F. Dulles síce podporil myšlienku medzinárodnej správy prieplavu, ale nesľúbil americkú podporu použitia sily na jej zavedenie, ak konferencia bude neúspešná. Bolo dohodnuté len to, že každá z troch veľmocí bude mať potom slobodu konania urobiť čokoľvek bude považovať za potrebné.⁷⁸

J. F. Dulles nedal premiérovi Edenovi bianko zmenku na vojenskú akciu. On len zdôraznil americký postoj, ktorý dával prednosť skrytým metódam pred otvoreným použitím sily. Avšak tým, že zdôraznil, že mu nie je proti mysli rozhodnutie zvrhnúť Džamála Abdannāšira, živil ilúziu, že USA sa nepostavia proti jednostranným britským opatreniam. Po 36 hodinách v Londýne sa J. F. Dulles vrátil do Washingtonu kde vodcom Kongresu povedal, že on sám zabránil Británii a Francúzsku, aby okamžite tiahli do vojny.⁷⁹ Robert Bowie, vedúci oddelenia politického plánovania v *Štátnom departemente* to zhrnul takto: „Bola to svojím spôsobom hra na mačku a myš, v ktorej sa Dulles permanentne snažil usmerňovať situáciu tak, že sila nebude musieť byť použitá a ešte stále môže byť nájdené uspokojivé riešenie. Anthony Eden sa snažil manévrovať tak, aby použitie sily bolo legitímne ospravedlnené.“⁸⁰

Ministri zahraničných vecí USA, Británie a Francúzska sa na záver londýnskych rokovaní (1. – 3. augusta 1956) dohodli na spoločnom vyhlásení, v ktorom ostro odsúdili egyptskú akciu znárodnenia a zdôraznili, že prieplav musí byť daný pod medzinárodnú správu, že bude zvolaná medzinárodná konferencia námorných mocností, užívateľov prieplavu. J. F. Dulles pripustil, že medzinárodná správa nebude ustanovená v réžii OSN. Konferencia sa mala začať 16. augusta a tri veľmoci sa dohodli, že nemá trvať dlhšie ako týždeň a že „sa nebudú považovať za viazané nesúhlasnou väčšinou (na konferencii). A tak tri západné veľmoci – jednohlasne, ale z odlišných motívov – pozvali užívateľské štáty na svetovú konferenciu. A. Eden bol nespokojný, ale vláda súhlasila, že „ak toto je cena za spoluprácu USA, musí to byť váhavo prijaté“.⁸¹ Účastníci konferencie boli starostlivo vybraní, aby pre plán pozývateľov zaistili väčšinu. Egypt a ZSSR samozrejme nemohli byť vylúčené, ale všetci ostatní boli buď členmi NATO alebo METO alebo Commonwealthu alebo hospodársky závislí ako Japonsko, Španielsko a Etiópia. Zbor rozhodcov bol upravený, ale – ako ukázali udalosti – nie dostatočne.

Dulles, aby zdôraznil americký postoj proti vojenskej akcii formálne vyhlásil, že USA sa pridávajú k programu s tým, že predstavuje úprimnú snahu umožniť, aby sa svetová verejná mienka slobodne vyjadrila vo veci medzinárodnej správy Suezského prieplavu. Británia a Francúzsko hoci súhlasili s Dullesovým plánom na zvolanie konferencie užívateľov, ich názor na jej účel bol úplne odlišný. Dulles sledoval posilnenie postavenia spojencov pri rokovaniach, ktoré budú nasledovať. Jeho spojenci konferenciu považovali za prostriedok ako si zaistiť všeobecný súhlas s anglo-francúzskym plánom. Po odmietnutí plánu Egyptom, s čím sa počítalo, mala nasledovať ozbrojená intervencia, ktorá by zaistila jeho presadenie.⁸² Bol to tiež vhodný spôsob na získanie času na prípravu takej intervencie. Na konci prvého týždňa v auguste

⁷⁷ EDEN, Anthony. *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*. Diel II., s. 253.

⁷⁸ VAISSE, Maurice. “France and the Suez Crisis”. In: LOUIS, Wm. Roger – OWEN, Roger. *Suez 1956. The Crisis and its Consequences*. Oxford: The Clarendon Press, 1989, s. 140.

⁷⁹ ADAMS, Sherman. *First Hand Report*. New York: Harper and Brothers, 1961, s. 200.

⁸⁰ CARLTON, David. *Anthony Eden. A Biography*. London: Allen Lane, 1981, s. 410-414.

⁸¹ FO 371/119092 Lloyd-Pineau-Dulles Meeting, 1 August 1956.

⁸² NUTTING, Anthony. *No End of a Lesson. The Story of Suez*. London: Constable, 1967, s. 53.

už bolo jasné, že anglo-francúzsky expedičný zbor nemôže byť pripravený na bojové nasadenie v dostatočnej sile skôr ako za mesiac. Konferencia sa nezíde skôr ako v polovici augusta; dá sa očakávať, že potrvá niekoľko dní. Kým budú zostavené jej požiadavky a predložené Džamālovi °Abdannāširovi, ktorý ich odmietne, bude koniec augusta. Následne Británia a Francúzsko predložia vec BR OSN, kde ZSSR okamžite použije právo veta. Potom budú môcť tvrdiť, že urobili čo bolo v ich silách, aby konali cez OSN, ale zabránila im v tom ako už často v minulosti ruská sabotáž.⁸³ Im zostane jediná možnosť podniknúť samostatnú akciu. A v tom čase už bude expedičný zbor pripravený.

Použitá literatúra:

1. ADAMS, Sherman. *First Hand Report*. New York: Harper and Brothers, 1961.
2. BAILEY, Sydney D. *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*. London: Macmillan, 1990.
3. BOVIE, Robert. *Eisenhower, Dulles and the Suez Crisis*. In: LOUIS, Wm. Roger and OWEN, Roger (eds.). *Suez 1956. The Crisis and its Consequences*. Oxford: Clarendon Press, 1989.
4. BURDŽ, Muḥammad °Abdarrahmān. *Qanāt as-Suwajs. Ahammījatuhā as-sijāsīja wa as-strātīdžīja*. [Suezský kanál. Jeho politický a strategický význam]. Káhira: Dār al-kātib al-°arabī, 1968.
5. CAMPBELL, J. C. *The Soviet Union, The United States, and the twin Crises of Hungary and Suez*. In: LOUIS, Wm. Roger and OWEN, Roger (eds.). *Suez 1956. The Crisis and its Consequences*. Oxford: Clarendon Press, 1989.
6. CARLTON, David. *Anthony Eden. A Biography*. London: Allen Lane, 1981
7. *Dokumenty k otázce Blízkého a Středního východu*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí, 1963.
8. DZELEPY, E. N. *Le complot de Suez*. Bruxelles: Les Ed. Politiques, 1957.
9. FAWZI, M. *Suez: An Egyptian Perspective*. London: Shorouk International, 1987.
10. EDEN, Anthony. *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*. London: Cassell, 1960
11. GEORGES-PICOT, Jacques. *The Real Suez Crisis*. London: Harcourt Brace Jovanovich, 1978.
12. HAJKAL, Muḥammad Ḥasanajn. *Milaffāt as-Suwajs*. [Suezské fascikle]. Káhira: Al-Ahrām, 1987.
13. HORNE, Alistair. *Macmillan*. Diel I. London: Macmillan, 1988.
14. CHILDERS, Erskine B. *The Road to Suez. A Study of Western-Arab Relations*. London: Macgibbon and Kee, 1962.
15. JOHNSON, Paul. *The Suez War*. London: MacGibbon and Kee, 1957.
16. KELLY, Saul – GORST, Anthony (ed.). *Whitehall and the Suez Crisis*. London: Frank Cass, 2000.
17. KYLE, Keith. *Suez*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1991.
18. LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*. London: Coronet Books, Hodder and Stoughton, 1980.
19. LOUIS, Wm. Roger – OWEN, Roger. *Suez 1956. The Crisis and its Consequences*. Oxford: The Clarendon Press, 1989.
20. LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*. New York: McGraw-Hill, 1969.
21. LUCAS, W. Scott. *Divided we Stand. Britain, the US and the Suez Crisis*. London: Hodder and Stoughton, A Sceptre Paperback, 1996.
22. LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez. The Lions Last Roar. Documents in Contemporary*

⁸³ CHILDERS, Erskine B. *The Road to Suez*, s. 201; LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*, s. 84.

- History*. Manchester: Manchester University Press, 1996.
23. MacDONALD, Iveragh. *The History of the Times. Diel V. Struggles in War and Peace, 1939 – 1966*. London: Times Books, 1984.
 24. MACMILLAN, Harold. *Riding the Storm, 1956-1959*. London: Macmillan, 1971.
 25. MOSLEY, Leonard. *Dulles*. New York: Hodder and Stoughton, 1978
 26. MURPHY, Robert. *Diplomat Among Warriors*. London: Collins, 1964.
 27. NEFF, Donald. *Warriors at Suez. Eisenhower Takes America into the Middle East*. New York: The Linden Press/ Simon and Schuster, 1981.
 28. NUTTING, Anthony. *No End of a Lesson. The Story of Suez*. London: Constable, 1967.
 29. NUTTING, Anthony. *Nasser*. New York: E. P. Dutton and Co., Inc., 1972.
 30. PROTOPOPOV, A. S. *Sovietskij Sojuz i Sueckij krizis 1956 goda*. Moskva: Nauka, 1969.
 31. RHODES-JAMES, Robert. *Anthony Eden*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1986
 32. As-SĀDĀT, Anwar: *Baḥṭ ʿan ad-dāt. Qiṣṣat ḥajātī*. [Hľadanie identity. Príbeh môjho života]. Káhira: al-Maktab al-miṣrī al-ḥadīṯ li-ṭ-ṭibāʿa wa an-našr, 1978.
 33. THOMAS, Hugh. *The Suez Affair*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1986.
 34. TROEN, Selwyn Ilan – SHEMESH, Moshe (ed.). *The Suez-Sinai Crisis 1956. Retrospective and Reappraisal*. London: Frank Cass, 1990.
 35. United States. Department of State. *Foreign Relations of the United States (FRUS), 1956. Vol. XVI*.
 36. VAISSE, M. *France and the Suez Crisis*. In: LOUIS, Wm. Roger and OWEN, Roger (eds.). *Suez 1956. The Crisis and its Consequences*. Oxford: Clarendon Press, 1989.
 37. WILLIAMS, Philip (ed.). *The Diary of Hugh Gaitskell, 1945 – 1956*. London: Jonathan Cape, 1983.

Kontakt:

prof. PhDr. Karol Sorby, DrSc.

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

Slovenská republika

e-mail: karol.sorby@euba.sk

On the constitutional and legal regulation of the protection of historical and cultural heritage of the Russian Federation

Dmitriy Zhukov

Scientific Research Officer of the Constitutional, Law Department, Institute of Legislation and Comparative Law, under the Government of the Russian Federation, 34, Bolshaya Cheremushkinskaya st., Moscow, 117218, Russia, e-mail: oberon1967@mail.ru

Abstract:

The historical and cultural monuments of the Russian Federation play a distinguished role and possess the magnificent place in the world wide cultural heritage. They also contribute much to the stability of both the Russian Federation and the contemporary civilization development process as well. Thus, the matter and the subject of the historical and cultural heritage protection in the Russian Federation are becoming more and more actual nowadays. It goes without saying that law is one of the sensitive and appropriate instrument and facility for working out and fulfilling the state cultural policy. It is proved through the formation and the development of such legal phenomenon as the Russian Federation legislation, regulating the whole scope of relationship in the framework of culture. At this time the Russian Federation historical and cultural heritage legal protection system of legislation consists of numerous and various legal acts, normatively regulating the relations occur in the sphere of culture. In the presented article the author describes and considers the problems of the historical and cultural monuments protection. Especially the author lets the readers pay attention to the problematic protection of those mentioned monuments, which are stipulated in the dominant regulating acts of the Russian Federation. Also in the article there is the commentary to the main specific legal vocabulary, meanings, definitions and concepts, they got used to either implement or to apply in the framework of the Russia's cultural heritage and cultural values protection. The author also explains how the valid legal instruments promote the social access to them.

In the presented article there is the scientific survey of the principle fundamental and basic clauses of the valid Russian Federation Federal Law № 73 «On the objects of the cultural heritage (monuments of history and culture) of the nations, living in the Russian Federation». The clauses, devoted to the regulations of the relationship occurring in regard to the keeping, making use, popularization and state protection of the cultural heritage objects (monuments of history and culture) of the nations, living in the Russian Federation, are reviewed particularly. In the article there are also some analytic investigations of the obstacles, arising on the way to the proper practical realization of the above mentioned act of regulation.

Key words: culture legislation; historical and cultural monuments of the country; protecting monuments of history and culture; protection of historical and cultural heritage; participation in the cultural life; making use of cultural establishments; cultural values; cultural assets; objects of cultural heritage (historical and cultural monuments).

JEL Classification: Z 18, Z 19

Today, the issue of protection of historical and cultural heritage of the Russian Federation is becoming more and more urgent. Law is one of the most effective means of state cultural policy, which is reflected in the formation and development of such legal phenomenon as culture legislation. It should be noted that historical and cultural monuments of the country are a significant part of the world cultural heritage and contribute significantly to the sustainable

development of Russia and the world civilization in general. This determines the great responsibility of the Russian people and government for preserving its heritage and propagating it to future generations.

The idea of protecting monuments of history and culture dates back to the Renaissance when European society became interested in ancient art, which contributed to the development of not only the scientific study of antiquities, but also public and private collecting.

In Russia, measures for the protection of certain monuments were first taken by Peter I (1722)⁸⁴. His decrees dated 1838 and 1839 established the state's custody of monuments, started their registration and cataloging. A great contribution to the organization of the protection of historical and cultural monuments was made in 1850 by the Imperial Archaeological Commission and the Moscow Archaeological Society (1864)⁸⁵.

After the Great October Socialist Revolution, from the first days of its existence, the Soviet government was taking steps to preserve the monuments of art and culture. In 1918-1924, the decrees published on the initiative of V. Lenin (more than 15) laid the foundations of the Soviet state monument protection system. Since 1922, the People's Commissariat for Education of the RSFSR was in charge of the protection of historical and cultural monuments, and in 1932 the Committee for Protection of Monuments took over⁸⁶. In 1950-1960, in the Soviet Union extensive work was carried out to restore the war-destroyed monuments in many historical cities of Russia – Novgorod, Leningrad, Pskov, Kiev, and others.

In 1978, the Law of the USSR «On the Protection and Utilization of Historical and Cultural Monuments» was adopted, which laid the foundation and prerequisites for the development of Russian legislation in this area. The main purpose of this law was to protect the monuments as one of the most important goals of the state bodies and public organizations, as well as the patriotic duty of every Soviet citizen. Monuments of history and culture were defined by the law as «structures, memorable places and objects connected with historical events in the life of the people, the development of society and the state, material and spiritual artworks of historical, scientific, artistic, or other cultural value».

In 90-s of XX century the Russian state significantly reduced its involvement in supporting national culture, hoping that the emerging market will solve all the problems itself. This led to a sharp decrease in the impact of culture on the Russian society, the formation of positive attitudes and values of the population.

Today the system of Russian legislation for the protection of historical and cultural heritage is a set of regulatory instruments regulating this area.

The fundamental rules that set forth the rights and freedoms of a citizen in the area of culture are provided in Article 44 of the Constitution of the Russian Federation.

Everyone has the right to participate in cultural life, use cultural establishments and have access to cultural values. The same article grants every citizen the freedom of literary and other creation and proclaims legal protection of intellectual property rights (provided by part four of the Civil Code).

In addition to the rights in the area of culture, the Constitution establishes the obligation of every citizen to ensure the preservation of historical and cultural heritage, and preserve monuments of history and culture. In addition, clauses «g», «c» Part 1 Article 114 of the Constitution of the Russian Federation⁸⁷, the Government of the Russian Federation is entrusted

⁸⁴ Starostina. Y. Review of legislative materials on legal regulation of cultural monuments protection in Russia at the XVIII th. beginning of the XX th. century. (2007): Herald of Omsk University. A series of "Right". 2007. № 2. pp. 15-24.

⁸⁵ Kulemzin. A. (1992): The history of monument protection in the RSFSR. Krasnoyarsk. 1992. pp.19.

⁸⁶ Razgon. A. (1937): Protection of the historical monuments in pre-revolutionary Russia. Moscow. 1937. p. 99.

⁸⁷ Constitution of the Russian Federation. clauses «g», «c» Part 1 Article 114. Publishing house "Legal literature" of presidential Administration of the Russian Federation, 2011

the list of powers to enforce measures «to ensure the rule of law, rights and freedoms of citizens, protection of property and public order, fighting against crime» and to ensure unified state policy in the area of culture. In accordance with Article 72 of the Constitution of the Russian Federation, protection of the monuments of history and culture, as well as general cultural issues are within the joint jurisdiction of the Russian Federation and its subjects.

In the existing Russian culture legislation, the regulatory act containing the most general provisions in this area and the principles of the state cultural policy is the Basic Law of the Russian Federation on Culture No. 3612-1 approved by the Supreme Council of the Russian Federation October 9, 1992. And although since the adoption of the Basic Law, a number rules and regulations contained therein have required to be elaborated, supplemented, revisited and adapted to the current economic and social realities, the underlying fundamental approaches to the regulation of cultural activities reflect the relevant international legal standards in the area of basic cultural rights of a human and a citizen.

This regulatory act has secured the most general principles of cultural activities and legal standards for the state support of culture. The need for the adoption of the Act was determined by the fact that earlier, social relations in this area were regulated by the Law «On Protection and Utilization of Monuments of History and Culture» adopted in 1978, whose provisions became outdated, and a large number of regulations and orders of the Council of Ministers of the USSR, as well as documents of the ministries and departments. It is obvious that the large number of regulations, as well as their inconsistency and crudity could not contribute to their effective application. Not only did the Basic Law of the Russian Federation on Culture determine the basic approaches in the protection of cultural values, but it also clearly defined the conceptual apparatus. The law introduced such terms as «cultural policy», «creative activities», «cultural activities», «cultural goods», «cultural values», «cultural assets», «cultural heritage».

In accordance therewith, cultural heritage of the peoples of the Russian Federation refers to the material and spiritual values created in the past, as well as the monuments of history and culture and objects that are relevant for the conservation and development of the uniqueness of the Russian Federation and of all its peoples and their contribution to world civilization. According to the Basic Law of the Russian Federation on Culture, cultural values are moral and aesthetic ideals, behavior standards and patterns, languages, dialects and sub-dialects, national traditions and customs, historical place names, folklore, arts and crafts, works of art and culture, results and methods of research of cultural activity, buildings, structures, objects and technology having historical and cultural significance, as well as areas and objects unique in historical and cultural respect.

Thus, the law provides the ability to access to culture by being becoming familiar with both its tangible and intangible objects, which are included in the intangible cultural heritage whose importance is emphasized by the UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003). With regard to the principles of state cultural policy, the legislator shall determine the responsibilities of the state to ensure access of all citizens to cultural activities, cultural values and benefits.

In 2002, the Federal Law No. 73-FZ dated June 25 «On the objects of cultural heritage (historical and cultural monuments) of peoples of the Russian Federation» regulating, which regulates in the area of preservation, use, popularization and state protection of cultural heritage (monuments of history and culture) of peoples of the Russian Federation and is aimed at the realization of the constitutional right of everyone to have access to cultural values and the constitutional responsibilities of each citizen to ensure the preservation of historical and cultural heritage, and preserve the monuments of history and culture, as well as for the realization of the rights of peoples and other ethnic communities in the Russian Federation to preserve and develop their cultural and national identity, as well as protect, restore and preserve historical

and cultural environment, protect and preserve the sources of information about the origin and development of their culture.

In accordance with the above law, cultural heritage objects (monuments of history and culture) of the peoples of the Russian Federation are unique values for the whole multinational people of the Russian Federation and are an integral part of world cultural heritage.

Federal Law No. 73-FZ guarantees the preservation in the Russian Federation of cultural heritage (monuments of history and culture) of the peoples of the Russian Federation in the interests of present and future generations of its multinational people.

In accordance with this law, state protection of cultural heritage objects is one of the priorities of the public authorities of the Russian Federation, state bodies of subjects of the Russian Federation and local government bodies.

The law, according to Article 1, regulates the following relations:

1. The relations arising in the conservation, use and promotion of cultural heritage objects (monuments of history and culture) of the peoples of the Russian Federation;
2. The peculiarities of possession, use and disposal of cultural heritage objects (monuments of history and culture) of the peoples of the Russian Federation as a special kind of real estate;
3. The procedure for the creation and keeping of the unified state register of cultural heritage objects (monuments of history and culture) of the peoples of the Russian Federation;
4. General principles of protection of cultural heritage objects (monuments of history and culture) of the peoples of the Russian Federation.

According to Article 3 of the Federal Law No. 73-FZ, cultural heritage objects (monuments of history and culture) of the peoples of the Russian Federation are: «real estate objects with related paintings, sculptures, decorative arts, science and technology objects and other artefacts resulting from historical events, which are valuable in the context of history, archeology, architecture, urban planning, art, science and technology, aesthetics, ethnology, anthropology, or social culture, and are evidence of epochs and civilizations or original sources of information about the origin and development of culture».

In cultural heritage sites, the Law distinguishes three categories of historical-cultural significance:

- cultural heritage sites of federal significance, that is, those possessing the historical-architectural, artistic, scientific and memorial value, and having special significance for history and culture of the Russian Federation, as well as archaeological heritage sites;
- cultural heritage sites of regional significance, that is, those possessing the historical-architectural, artistic, scientific and memorial value, and having special significance for history and culture of a constituent territory of the Russian Federation;
- cultural heritage sites of local (municipal) significance, that is, those possessing historical-architectural, artistic, scientific and memorial value, and having special significance for history and culture of a municipal entity.

Article 7 of Federal Law No. 73-FZ itemizes rights of citizens of the Russian Federation, foreign citizens and persons without citizenship in scope of conservation, using, popularization and state-provided protection of cultural heritage sites.

It should be emphasized that for the purpose of comprehensive implementation of the provisions of the Federal Law No. 73-FZ, it provides for the adoption by the Government of the Russian Federation of separate by-laws disclosing certain basic provisions of the law.

It should also be noted that the legislation on the protection of historical and cultural heritage is a joint responsibility of the Russian Federation and its subjects. Special laws of the Russian Federation supplementing the Federal Law No. 73-FZ have been adopted in almost all regions of Russia. The laws and other regulatory acts of the subjects of the Russian Federation adopted on the joint jurisdiction can not contradict the federal law.

According to Decree of the Government of the Russian Federation dated September 12, 2015 No. 972 «On Approval of Provision of Protection Zones of Cultural Heritage Sites (Historical and Cultural Monuments) of Peoples of the Russian Federation», the development of projects of cultural heritage site protection zones and projects of the cultural heritage site united protection zone, materials of historic-cultural surveys substantiating the necessity of development of projects of cultural heritage site protection zones shall be included into appropriate federal and regional target programs wherein measures are envisaged aimed at conservation, using, popularization and state-provided protection of cultural heritage sites.

Development of projects of cultural heritage site protection zones and projects of the cultural heritage site united protection zone may also be realized at the initiative and expense of fund of self-governing authorities, owners or users of cultural heritage sites, right holders of land lots situated within the borders of cultural heritage site protection zones.

Development of projects of cultural heritage site protection zones and projects of the cultural heritage site united protection zone shall be organized by Ministry of Culture of the Russian Federation, state authority bodies of constituent entities of the Russian Federation and self-governing authorities.

Perspectives of development of protection and conservation of cultural heritage of the Russian Federation are paid special attention. For instance, the Strategy of the State Cultural Policy by 2030, which was affirmed by the decree of the Government of the Russian Federation dated February 29, 2016 No. 326-r in purpose of conservation of the cultural heritage and creation of conditions for development of the culture, adoption of a set of measures is envisaged which will include, in particular:

Taking measures of legal and stimulating nature for raising private funds in the culture, including in construction and repair of culture sites, refurbishment and recovery of cultural heritage sites, for support of educational and enlightenment projects;

Stimulation of concerns of individuals and legal persons in conservation of cultural heritage sites in case of their transfer in use (lease) and ownership;

Development of mechanisms of implementing projects of public-private partnership in the cultural heritage sphere, incl. by creating historical-cultural sanctuaries, management whereof shall be possible on basis of a concession agreement, in purpose of attracting additional resources for conservation and improvement of historical-cultural territories and development of cultural and educational tourism;

Identification of the list of historical settlements, development of historical-cultural plans of conservation of historical settlements, and determination of their boundaries and items of protection;

Provision of continuous monitoring of the state of cultural heritage sites;

Development of regional target programs for conservation of cultural heritage sites which envisage, among others, inventorying, state monitoring, refurbishment of cultural heritage sites and development of projects of their territories and protection zones;

Popularization of Russia's cultural heritage, also among the youth;

Conservation of traditions and creation of conditions for development of all folk arts and creativities, support of folk art crafts and handcrafts;

Perfecting of the system of training and improving skills of specialists in sphere of culture (incl. specialists of bodies of protection of history and culture monuments), education and mass communications;

Creation of advantageous conditions for attracting private investments in the culture with use of various mechanisms of public-private partnership, including creation of the regulatory framework for entering into agreements related to intellectual and creative activities in the sphere of culture, and creation of possibility to conduct refurbishment works and restoration works with adaptation of cultural heritage sites for the contemporary utilization

thereof, legal terms for attracting private capital, informing investors about potential objects, construction, refurbishment or reconstruction whereof can be realized with attracting of private capital, incl. on principles of public-private partnership;

The responsibility for violation of the law on the protection of historical and cultural heritage is established by the Code of Administrative Offences of the Russian Federation and the Criminal Code of the Russian Federation.

It should be noted that the legislative side of the right to access cultural values is sufficiently secured, but in practice one can face a number of problems. For example, cultural values may be in private property. A number of restrictions and obligations is imposed on the owners of such objects. Namely, the preservation order issued during the registration of property rights contains a requirement to «ensure access to the cultural heritage object, the conditions of which shall be established by the owner of the cultural heritage object in coordination with the relevant cultural heritage body. In judicial practice, we have encountered the following problem: when becoming owners of cultural objects, people take their time obtaining this document. Improvement of the owner selection procedure may be the solution to this problem. It is necessary to verify the legitimacy of future owner and the size of its sources of income, its tax and credit history, and to assess its ability to maintain the cultural heritage object in the future.

Summarizing the above, it can be concluded that due to extensive regulatory securing the right of access to cultural values has become an integral part of the civil rights and freedoms in the Russian Federation. It is an inalienable right recognized at international level, which gives hope that it will not be grossly violated. However, it should be remembered that the legislator has no right to make mistakes, because it threatens irreparable loss of cultural wealth of the world.

References:

1. Akhmetshin. A. (2013): Legislation for the Protection of Monuments in Russia XIX beginning of XX century and Application // Herald of Omsk University. A series of "Right". 2013. № 2. pp. 27-33.
2. Starostina. Y. (2007): Review of legislative materials on legal regulation of cultural monuments protection in Russia at the XVIII th. beginning of the XX th. Century // Herald of Omsk University. A series of "Right". 2007. № 2. pp. 15-24.
3. Kulemzin. A. (1992): The history of monument protection in the RSFSR. Krasnoyarsk. 1992.
4. Razgon. A. (1937): Protection of the historical monuments in pre-revolutionary Russia. Moscow. 1937.
5. Malinovsky. Y. (1977): Lenin's concern about the protection of cultural monuments / Architecture of the USSR. № 6. 1977.
6. Vasilieva L. (2015): Russian Identity: Legal Conditions of Formation // Journal of Russian Law. 2015, № 2. P. 16-25.
7. Russian culture in the legislative and normative acts. Museology and protection of monuments.(1998): M., 1998.
8. Complete collection of laws of the Russian Empire. (1830): Series 1. SPb. 1830. Vol. 5.
9. Constitution of the Russian Federation. (2011): Publishing house "Legal literature" of presidential Administration of the Russian Federation, 2011.

Contact:

Dmitriy Zhukov

Scientific Research Officer of the Constitutional, Law Department
Institute of Legislation and Comparative Law

under the Government of the Russian Federation
34, Bolshaya Cheremushkinskaya st., Moscow
117218, Russia
e-mail: oberon1967@mail.ru

ISSN 1339-3502